

يوه څلو پښتني په وطن کي

(يونليک)

ليکوال

محمد معصوم هوتک

(۲۰۱۲ع)

Ketabton.com

www.hotakonline.com

زه پرد اوطن غريب بي قدره ناست يم
قدردان ياران مي دي په قندهار کښي
(عبدالرحيم هوتک)

بسمه تعالی

۲۰۱۲ع کال د اپریل اوله دیکشنې ورځ وه چې د ټورنټوله پېرسن هوایي ډگرڅخه مي دخپل پلرني ټاټوبي په نیت مخ پرلندن (انگلستان) ونيو. په سفرکي راسره دژوندسفرپرملگري سرپېره مي مشرزی، ذکي اوکشره لور، تنکی هم راسره ول. دسفرپلان مي داسي وو، چې په لندن کي به دخپل مشرزی ددسمال مراسم تپروو اوپه دابله اوونۍ کي به زه مخ پروطن ملاتړم اودوی به "ډب زرگیه ډب" بیرته خپل گړبېدلي کور(اوشاوا) ته ستنېږي.

ددوشنې په ورځ سهاردلندن پروخت دنهوبجوپه شاوخواکي دلندن ښار دگېټویک هوایي میدان ته ورسېدو. دا کازامنواو خوربي په لیدلومي پسله شلوکلونو څخه سترگي روښانه سوې. دې خدای وهلي مهاجرت دافغانانو کورنۍ داسي سره وپاشلې چې زوی ئې له پلاره اولورئې له مور ه اودوستان ئې له خپلوانو څخه په سووزره فرسخه ليري وغورځول اودبیاراغونډېدلو هیله ئې "خیال و محال وجنون" ښکاري. دچاخبره، ناشکري به نه کوم، اوس هم ښه ولاړه ده، توبه ئې تربیترو، د دوستانولیدنه کتنه دزوی زېری دی. زړې کیسې - ژوندوته دسر دوعاوي - مروته پاتاوي - غم دي خدای ليري لري، دښادیوتابیاوي ټولي زمور ددافغانې ژوندورځنۍ مسئلې دي. دغه ورځ مي په همدې ډول تېره سوه. دشپې مي نظري صاحب او باوري صاحب ته تيلفونونه وکړل اوله هغوی سره مي داسي پلان جوړکړ، چې دپنجشنبې په ورځ (د اپرېل درېیمه) به په هغه غونډه کي برخه واخلو چې دپوهاند دکتور زیار صاحب دپنځه اویایمي کاليزي په ویاړ سرښته سوې وه اودجمعي په ورځ ماښام به دلندن مېشتو فرهنگیانو په ماښامني بانډارکي گډون کوو.

يوه څلو بښتې په وطن کي

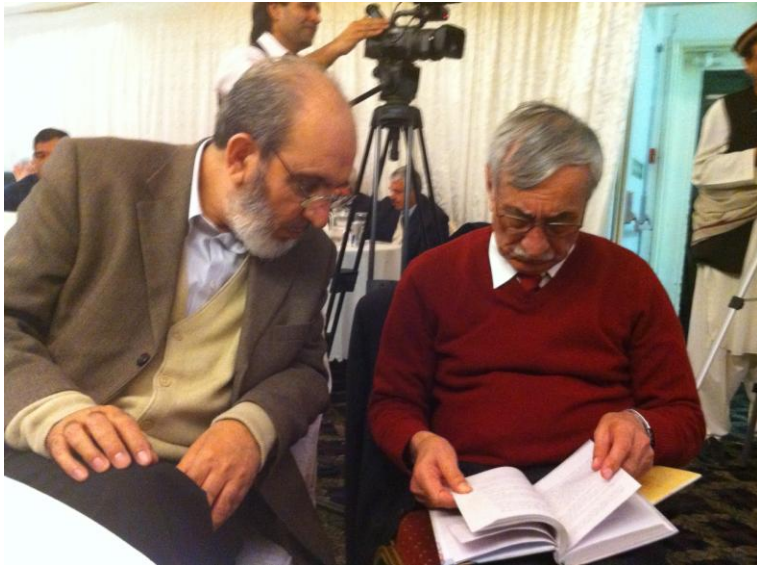
د ابله ورځ مي د باوري صاحب په ملتيا دنظري صاحب کتابتون وکوت. ځيني پخواني نوادر ئې پکښې راغونډ کړي ول. کتابتون ئې په بېنظمۍ کي دڅښتن دخپل ژوند بڼه پوره نمايندگي کوله. ځيني سالنامې مي پکښې وکتلې اود (وېب زلميان) کتاب مي ځني واخيست. راباندي پخه ئې کړه چي سودا په مالچه ده، عوض به ئې ورلېږم. ورسره بڼه مي کړه او په زړه کي مي وويل چي دکتاب دغلاروايت خو ظهير فاريابي د خپل ديوان په ارتباط په مکه کي هم ورکړی دئ:

"ديوان ظهير فاريابي + درمکه بدزد اگريابي"

له دغه خاص حکم څخه به عامه استفاده وکو. زما پوردي پرکارگه وي، دکارگه مرگی دي نه وي.

د پنجنښې ورځي ته مي تلوسه وه. دزيار صاحب کاليزي ته ورتگ مي خپله فريضة گڼله. که څه هم غونډي ته نابللی مېلمه وم. خو په دغه محفل کي زما گډون يوه فرهنگي اړتيا او يوه ټولنيزه وجيبه وه. زه دخپل استاد پوهاند زيار صاحب سره پر ځينو علمي مسائلو باندي دنظرڅه اختلاف لرم اود اختلاف مي پت کړی هم نه دئ. کتابونه، مقالې، د مقالو جوابونه او مرکې مي کړي دي. ځينو ټاکلو متعصبو کړيو زما دغه راز علمي فعاليت ته دختيځي اولويد ځي لهجې ترمنځ دټکر رنگ ورکړی دئ او په ناځوانۍ سره په پښتنو کي ديوبل درزاچولوله پاره لاس وپښه وهي. په افغانانو په تېره بيا پښتنو کي چي څوک دچاد نظر په باب مخالفه رايه ورکوي، نولېوني ته خدای ډول په لاس ورکي، ډېوه ئې اود سرماغزه په چپه کوه. فقط ته به وا، د سردښمني دي شروکړه. ددغه ناوړه او کرکجن دود د ماتولوله اسيته اود پوهاند زيار صاحب د علمي کار او اوږده فرهنگي ژوند ستايني په نيامت د اپرېل پر پنځمه (۲۰۱۲ع) ټاکلي غونډي ته ورغلم.

يوه خلو بښتي په وطن کي

پوهاند زیار-معصوم هوتک
(لندن-انگلستان)
۵ / اپریل / ۲۰۱۲ع

غونډې ته زما ورتگ د پوهاند صاحب په گډون د ډېرو نورو دوستانو له پاره د پرنګيانو په اصطلاح (surprise) وو. د غونډې چلونکي راته هر کلی ووايه او پوهاند صاحب هم پخپلو لنډو خبرو کې زماله ورتگ څخه په درنو الفاظو کې مننه وکړه. په غونډه کې مې وينا وکړه او په هغې کې مې د پوهاند صاحب دا ويايمې کاليزې له بابته دوی اود دوی کورنۍ ته مبارکي وويله. پردغه خبره مې ډېر زور واچاوه چې موږ افغانان بايد په علمي مسائلو کې دنظر اختلاف، خدای مه کړه، دښمني ونه گنواوډ اختلاف زغملو، اورېدلواو لوستلو کلتور ته پخپلو منځو کې وده ورکړو. د پښتو ژبې او ادب په برخه کې مې داستاد علمي کارونه وستايل، هغه مې له "غره" سره مشابه وبلل او پرزياته مې کړه چې د غره لاراواره نه وي، ځينې برخې ټې د غره د

يوه خلو بښتې په وطن کې

ختونکو پر طبعه برابري نه وي او ختونکي د ځينو ډېرو او خنډونو په ايسته کولو سره خپله لار پکښې مومي. په علمي او ژبنيو مسائلو کې مي اختلافي نظرونه د "تېز" او "انتي تېز" د قانون له مخي د تکاملي بهېرله پاره لازم وگڼل، دنظرياتوله اختلاف څخه مي ديوه معقول "سنتيز" دراوتلواکاډميکه موضوع بيان کړه او پرزياته مي کړه چي دپوهاند صاحب ژبني څېړني او پرهغو باندې دمعياري ژبي فيصله وروستې فيصله نه ده، بلکي ددوي دنظرياتواومخالفونظرونوله "سنتيز" څخه به دمعياري ليکدوداومعياري ژبي آخري شکل راوړي. همدانگېر نه مي بياد خپل علمي فعاليت له پاره "مُجوژ" وباله. ما پخپله ويناکي داهم وويله چي که زما په ځينولیکنوکي کومه داسي کلمه راغلې وي چي زما دارادې پر خلاف ئې پوهاند صاحب خداي مه کړه، خوږکړي اومتاثرکړي وي، زه ددې حاضر مجلس په مخ کې ور څخه معذرت غواړم. په مجموع کې زما هدف داو، چي وبښم، زه له پوهاند صاحب سره شخصي څه نه لرم. علمي اختلاف مي يوه بشپړه طبيعي مسئله ولبلله او په مثال کې مي دپتي خزاني پرسرهغه اختلاف ته اشاره وکړه چي پوهاند زيار صاحب ئې له خپل نارويزي استاد فقيد مارگنستيرنې سره لري او پتې کړې ئې هم نه دي. داچي زه به په دې پيغام رسولو کې څو نه موفق وم، دهغې اټکل اوس نه سم کولای. پخپله پوهاند صاحب زماله خبرو څخه خوښ ښکارېدئ او څو واره ئې يادگاري عکسونه راسره واخيستل. دخپل کتاب (پښتو پښويه) نوی چاپ ئې را کړ. زه په دغه غونډه کې له خپل دغه گډون څخه ډېر راضي يم اوله نورو څخه هم غواړم چي پخپلومنځو کې ددغه راز روحيې د ايجادولو او پاللو کار ته دلومړيتوب حق ورکړي ډېرو حاضرينو په دغه غونډه کې زما گډون دغونډې د برياليتوب يو عامل وباله. دغونډې راپور په مېډيا کې لکه څرنگه چي لازمه وه، خپورنه سواوپه پښتو سايتونو کې ئې انعکاس تت وو، چي بايدنه وای.

يوه خلو بښتني په وطن کي

د غونډې په پای کې ښاغلي سپين تني راڅخه وغوښتل چې د بې بي سي راديوله پاره زما او د زيار صاحب په گډون يوه مناظره وشمه غونډه جوړه کړي چې گوياله دې غونډې څخه به ځوانان د پښتولیکدود په برخه کې فايده واخلي. ما ورته وويل چې ماله پوهاند صاحب سره يو ځل په راديويي پروگرام کې برخه اخيستي ده چې تفصيل ئې مادخپل کتاب "پرمعيارې ژبه دمعياريه ژبه يوه څېړنه" په دوهم چاپ کې بيان کړې دئ. که ځوانان علاقمند وي، هغه دي ولولي. نوره غواړم چې د کدورتونو فضا پراخه کړم. ښاغلی اکبر کرگړچي په دغو خبرو کې حاضر وو، زما خبره تائيد کړه.

پوهاند زيار - معصوم هوتک

۵ / اپريل / ۲۰۱۲ع

لندن - انگلستان

يوه خلو بښتې په وطن کې

د جمعې په ورځ (د اپرېل شپږمه) د لندن مېشتو فرهنگيانو غونډې ته نه ولاړم، ځکه ځوانان زما د زوی د دسمال په سر بښته مصرف ول او ماددوی له مرستې پرته د غونډې ځای ته ځان نسوای رسولای. سبا ته مې د دسمال مختصر کورني مراسم ترتيب کړي ول. وړوکی، خو، له خوبښو او خوشاليو ډک محفل وو. پاک خدای دې دوی خوشاله او اوږد مشترک ژوند ورپه برخه کړي.

له مفتون صاحب سره مې په تېلفون کې څو پلاخبري وکړې او دده له زيات ټينگار سره سره مې ونسوای کولای چې ورسره وگورم. دگران هارون خپل د ليدو ارمان مې هم پر زړه پاته سو.

د اپرېل پراتمه مې وطن ته د سفر موزې په پښو کړې، د ژړو گلوباغ مې پر خدای و سپاره. ناصر جان ريشاته مې سپار بښتنه وکړه چې د پوهاند زيار صاحب د غونډې په باب يوه ليکنه و بيا پانوته ورسوي. وروسته خبر سوم چې بناغلي ټکور صاحب اطمنان ورکړی وو، چې دا کار به کوي. خومائې د ليکنې څرک ونه موند. بنايي د پېلوڅي په پروگرام کې ئې راپور خپور کړی وي. زه د دوی له لاري کابل او بيا کندهار ته رهي سوم. په دوی کې مې د کام اير دفتر په موندلو کې ښه پوره سرگرداني وليدله. بالاخره مې له اووساعتو انتظار وروسته د سيمه ييزوخت د سهار پر دوو و نیمو بجو په کام اير هوایي شرکت کې مخ پر کابل سفر پيل کړ. د چوکۍ ملگری مې يوهراتی ځوان وو، چې د عمر زيات وخت ئې په ايران کې تېر کړی وو. پر لاري ئې ژبني و سياسي بحثونه راسره وکړل. له پښتنو سره ئې ضدیت، له ډېراحتياط سره سره نسوای پتولای. ما په زړه کې د افغاني زلميو دا ذهانو پر دغه راز انحراف باندي ډېرافسوس وکړ. ده ته مې د قومونو پريووالي او ملي اتحاد باندي ښه ډېري نصيحت وشمه؟ خبري وکړې خوليدله مې چې له ظاهري ښه ښه ويلو سره سره ئې د خاشي اغېزه هم نه پر درلوده.

يوه څلو بښتي په وطن کي

کابل ته دسهارپرڅلور و بجومع الخیر ورسېدم او دا وار مي شپږ کاله وروسته دخپل پلرني وطن پرڅاوره قدم کښېښوو. د هوایي ډگر په بې نظميو کي مي واسکت، څادر، سپيني رڅچيني اوسپيني ډيري ډبره په درد وڅوړل. هرچار اسره مرسته کوله او " حاجی صاحب، ايسوبيا"، " حاجی صاحبه راه بتين"، " سپين گيري دې واله راشه" اونورد مرستي ږغونه راباندي کېدله. په زړه کي باغ باغ کېدل م چي لږ تر لږه خود مهاجرت د بې هویتۍ له شواخونه څخه سمدلاسه خلاص سوم. دلته که په وطن کي له اورېدو څخه نور ډېر ارزښتونه له منځه تللي دي، دايو ارزښت، د سپيني ډيري درناوی اود مشراحترام خولاشکر پرځای پاته دی. رشتيا هم په مهاجرت کي خود ا حقيقت هره شېبه چاته ثابتېږي چي:

"پردی وطن دمیر و قدر کموینه"

له هوایي ډگر څخه مي دوتلو پلان نه درلود او تر څلور ساعته انتظار وروسته مي دکندهار پر هوایي ډگر گام کښېښوو (د اپرېل نهمه ۲۰۱۲ع). گڼه گوڼه دونه زیاته نه وه. دخپل خوريي، گلالي، په لټه کي سوم. په سترگه مي نه سو. په زړه کي مي راوگرځېدل چي نه گانه سره تېروېږ سوي نه يو. دخلکوله ټولۍ څخه يوه ځوان راباندي ږغ کړه: " هوتک صاحب په خیر راغلي، بل ورسره ملگري ځوان مي له لاسه بکس واخيست اوله ميني ډک روغېږئې راسره وکړ. دغه لومړی ځوان کندهار مېشتی فرهنگي شخصیت بناغلی فروتن وو، چي دکوم دوست دراتگ په انتظار ولاړ وو اوناڅاپي ئې پر ماسترگي وښتلي. بکس ئې مو ترته پورته کړ او ما ته ئې دمخ په سيټ کي ځای خالي کړ. مادخپل خوريي دڅنډ خبره ورته وکړه اوده ويل "موردي ټول په خدمت کي يو، غم ئې مه کوه". په خارج کي د بې هویتۍ پېټی نور هم سپک سو. د بېگانگۍ روحيې داپلا بڼه ټينگه څپېږه پرمخ وڅوړه. غاړه مي وکښه

يوه څلو بښتې په وطن کې

اودغروراحساس مي وکړ. له فروتن سره دوې نوري بښخي هم په موټرکي ناستي وې او ده په مهرباني سره ډاډورکاوه چې موري! زه دي هم دزوی پرځای يم، هرځای چې دي کور، وي رسوم دي. دې بښمونهم بښارته دتلواکانات نه درلودل او داسي بښکاربدل چې فروتن ځوان نه خدایي خدمتگاری ته ملاتړلې ده او بېوزلي و بې وسيلې هيوادوال په داوطلبانه توگه وړيا ترکوروپوري رسوي. پرهتم، ميرانې او عالي احساس دي برکت وي. موټرڅومتره مخ ته لانه ووتللی چې زماخوړی رابښکاره سو اوله فروتن اوملگري څخه مي ترمنځي وروسته خدای په امانې واخيستله او په دابل موټرکي مخ پر بښار رارهي سوم. دهوايي ميدان شاوخوا سپرکونه او ودانۍ راته نوي بښکاربدلې خونورنوغر اشنا، خاوره اشنا، هوا اشنا، دورې اشنا، مرغان او آوازونه ئې اشنا، ژبه اشنا، هرڅه اشنا خوڅپرې (چهرې) نا اشنا. کندهارخو يو وخت داسي بښارو چې دليکراج هندو خبره يوسړی به دي هره ورځ دوه درې واړه په مخه درتلې. سهار به دي وختي دقصاب پردوکان دغو بښواخيستلو پر وخت وليد، بيا به دي چارسوته دتگ په وخت کي په مخه درغلې، غرمه به دي بيا کورته دتگ په حال کي سلامالیک ورسره وکړ، ما پښين بيا اوماختن بيا. پخوا په کندهارکي دا خبره دعام و خاص پرڅولو جاري وه چې ددې بښار اوسېدونکي که سره وپلټې، هرومرو به دي له خپلوانوڅخه وي. کوچنی بښار وو، خاندانونه ئې معلوم ول، خېښۍ ئې پخپلومنځو کي وې، له ابايي کوروڅخه کډه کول ئې نه خوښول، عنعنېي (دوديزه) ټولنه وه، دکوڅې مشر، دمحل سپين زيری، دماجت ملا او امام، دناحيې مامور، نور سرکاري خلک او د حکومت کارکوونکي به هرچاپښت پرېښت پېژندل. اوس خبره داسي نه وه. دهماغه هوايي ډگرڅخه راته څرگنده سوه چې ماليدلي زاړه ياپه هديروکي دي، ياپه ليروهيوادوکي، ماليدلي ځوانان سپين زيری سوي اوله پېژندلو وتلي دي، بښارته له شاوخوا اولسواليو، ورڅرمه

يوه څلو بښتې په وطن کي

ولایتواو د هیواد له نورو سیمو څخه په سووزره خلک رابېدلې او په ښار کي میشته سوي دي. اوداهغه لازمي واقعیتونه دي چي جنگونه، جگړې او پرله پسې پاچاگښتې ئې له ځانه سره لري. پښتانه وایي: په جنگو کي حلوانه وېشل کيږي.

کورته ژرور سپدلو. خوراونور دوستان مي په لیدو وېرځو شاله سول. دغه ورځ مي ټوله د پښو په سختو دردونو تېره کړه. د پړکيو ماهيچې مي سره اوبښتې وې. نه مي په ناستي ارام کېدئ اونه په ولاړي. ماښام ته زما د پښو سوکالو اشنا حاجي اختر محمد خان له زوی سره يوځای کورته راغئ. د پښو درد دواوي اود مالش مله مونه ئې ورسره راوړي ول. زوی ئې دنرسينگ پوهنه او تجربه دواړه لرله. زما د تکليف سوډه په وسوه. ترڅه آرام وروسته په دابله ورځ سهار په شنه څړه سمدلاسه دمورو پلار زیارت ته ولاړم اود خپلي پلرنۍ هديرې ټولو قبروته مي ددو علاسونه پورته کړل. کندهارته زما تر وروستي تگ وروسته زمور په هديره کي زمور له نژدې خپلوانو څخه څلور پنځه قبرونه زیات سوي ول. پاک خدای دي ټول وبخښي.

مسافرته دهرکلي ويلودو دپه پښتنو کي غښتلی دی. زمور کورته هم دخپلوانو، دوستانو، اشنايانو، دکوڅې اومحل دگاونډيانو اونورو شناخته خپلوراتگ پيل سو. زیاتره ئې زما ارواښادي مور دپاتاله اسیتته هم کورته راتلل. زما مرحومه ومغفوره مور حجانۍ بي بي حلیمه، چي مور په کور کي (ادا) بلله، د ۱۳۸۹ ش کال د قوس پر ۲۸مه = ۱۹ دسمبر ۲۰۱۰ع کال دیکشنې په ورځ دسهار پر څلورو بجو ولسو د قيقو په کندهار کي وفات او پخپله پلرنۍ هديره کي بنځه سوه. جنازې او پاتاته ئې له بده مرغه ماځان ونسواي رسولاى.

يوه خلو بښتې په وطن کې

په کورکي تريوڅه استراحت وروسته دخپلي کورنۍ د مشرانو د ليدو په نيامت د کندهار ښار په ختيځ کې د (عينو مېني) په نامه نوي ښارگوټي ته ولاړم. دغه ښارگوټي د فرقي د پخوانۍ سيمي پراورشوودان سوی دی. دودانېدلو چاري او مفکوره ئې په ځانگړې توگه د ښاغلي حميد هيلمندي، محمود خان کرزي او نورو د ابتکار نتيجه ده. دغه ښارگوټي د يوه عصري او مدني ښار ټول وسايل او امکانات لري. منظم ښاري پلان، عصري ودانۍ، پراخ سړکونه، ښوونځي، د سپورټ ميدانونه، کلينيکونه، عصري مارکيټونه، پوهنتون او نوري لازمي ودانۍ ټولي پکښې په پام کې نيول سوي دي او ځيني څوئې بشپړي سوي لاهم دي. د دغه ښارگوټي دوهم فېز د ظاهر شاهي کانال (لو ويالې) شمال ته تر تورو غرو پوري غزېدلی دی. دمخکوبه ئې فوق العاده لوړه سوې ده او ځينو کسانو ته ئې د ثروت غونډولونه زمينه برابره کړې ده. دغه ښارگوټي که له خپل لومړني پلان سره سم انکشاف وکړي او د قدرتمندانو د حرص و آرزو باني نسي، دراتلونکي کندهار پر ښکلا او مدنيت باندي ډېرې مثبتې اغېزې کولای سي. د کندهار په عادي خلکو کې د دغه ښارگوټي دمخکوبه په باب د غصب و قبضي يو لړ کيسې او رېډلي کېږي چې د صحت و سقم معلومول ئې گرانه خبره ده خو د افغانستان په جگړه جېلې ټولنه کې د دغه راز حوادثو داستانونه يونه دی، دوه نه دي، درې نه دي، بلکې په سوو دي. خو د کندهار ښاروال ښاغلي عمر عمر پخپله يوه مرکه کې چې د ۲۰۱۲ع کال د جون پر ۱۲مه نېټه لراوېر و بېپاني خپره کړې ده، ويلې دي چې:

"... ښاروالۍ رياست په ۱۳۸۲ لمريز کال کې دغه ساحه د عينو مېني ښارگوټي لپاره خرڅه کړې ددې ساحې په بدل کې يې د ملي دفاع وزارت ته د تور کوتل په سيمه کې همدومره مخکه ورکړې ده... له لويه سره پر دې ښارگوټي ۹۳ ميليونه ډالره سرمايه گزارې سوي او وروسته بيا اته سوه ميليونه ډالره د شخصي سکتور لخوا هلته لگول سوي او پانگه اچونه پکښې سوي ده."

يوه څلو بښتې په وطن کې

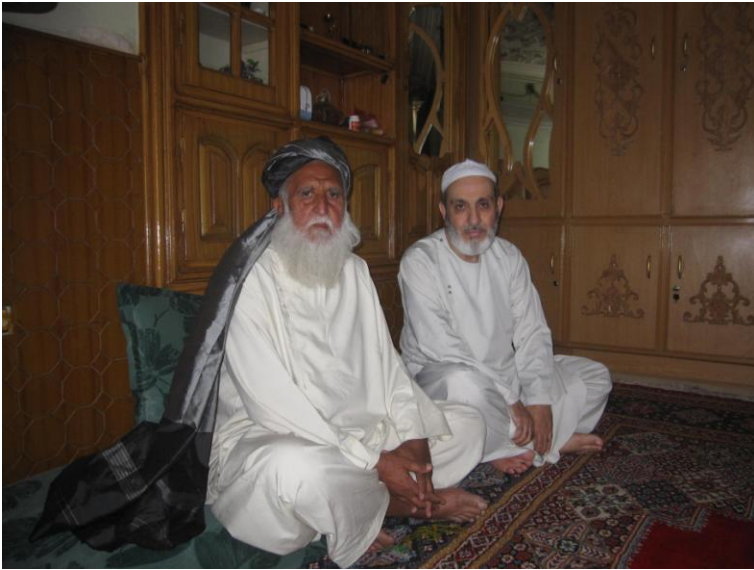
زموږ د پراخي کورنۍ څخه څو کوره په همدې ښارگوټي کې اوسېږي او زه دخپل مشر اکاډزوي مولانا عبدالباري صاحب د ليدلو په نيت ورغلم. مولانا صاحب په قمري حساب نوي کلونو ته نزديکې سوی دۍ. په ځواني کې ئې د ديني علومو موزده کړې بشپړې کړې دي او د کندهار د لوی عالم او محدث ملا شراف الدين اخندزاده عليه الرحمة او دغه راز د مرحوم چټ ملا اختر محمد اخند صاحب له شاگردانو څخه دۍ. پلار ئې حاجي عبدالباقي هوتک دخپل وخت ديني عالم او د پښتو ژبې شاعرو، چې د پښتو ژبې ادبي تذکروئې زما د ليکنو پر بنسټ يادوني کړي دي. مولانا صاحب د ژوند په چارو کې تجارت ته مخه کړې او د علم لار ځني پاته سوې ده. تېر شل کاله ئې په کراچي ښار کې د مهاجر په توگه تېر کړي دي. په دې وختو کې کندهار ته بيرته راغلی دۍ، له خپل ورور او خپلو همتناکو ورور سره په کور کې يو ځای اوسي او دکهولت رنځوري شپې سبا کوي. زما سره د ليدني کتنې پروخت ئې زما د يوه چاپ سوي اثر (اديب شيخ) په باب ښه دځوند تبصرې وکړې خومائې په خبرو کې د حافظې بې نظمي څو واړه وموندله چې پردغه سن و سال باندي يوه طبيعي پېښه ده. زما دغه کتاب د کندهار د يوه حقدار عالم ارواښاد شيخ عبدالغفور خروټي په باب ليکل سوی دۍ. شيخ صاحب مرحوم د مولانا عبدالباري له صميمي ملگرو څخه وو.

دا پرېل له لسمي څخه مي کورته د کندهار د فرهنگيانو جوپې جوپې راماتي سوې. سر ئې زما پخواني اشنا او دوست الحاج فضل محمد پنهان کښېښوو. پنهان صاحب په څلو بښتمو لمريزو کلونو کې دکابل پوهنتون دادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې له فارغانو څخه دۍ او ښه ډېر کلونه ئې د کندهار د ښوونکو د روزني په عالي موسسه کې داستاد په توگه وظيفه سرته رسولې ده. چاپ سوي آثار لري. پلار ئې، مرحوم

يوه خلو بښتې په وطن کي

لالی ماما نورزی دکندهارله محلي شاعرانوڅخه وو اوغښتلي ملي افکارئې درلودل. پنهان صاحب اوس پرکورناست دئ.

په دغه ورځ دمجلس په جريان کي زماگران اومستعد شاگردمطيع الله جان روھيال هم کورته راغی اودپښتواکبرنامې يوټوک ئې راوور.

محمد معصوم هوتک - حاجي فضل محمد پنهان
(کندهار - ۱۰ / اپريل / ۲۰۱۲ع)

پښتواکبرنامه دحميد کشميري دفارسي اکبرنامې منظومه ژباړه ده چي دارواښاد ملاجانان اخندکاکړپه قلم په نظم ليکله سوې اود پښتو ژبي دځوان محقق اوپړکاره ليکوال ښاغلي ډاکټر عبدالرؤف رفيقي په همت په دې شپوورځوکي چاپ سوې وه. دغه چاپي اکبرنامه ما په کندهارکي دخپل سفرپروخت يوڅه وکتله، چاپي تېروتنې ئې يوڅه په سترگه راغلې اوکله چي کتاب زما له نورو زياتو کتابوسره دپوستې له

يوه خلو بښتې په وطن کې

لاري کاناډا ته راوړسېد، هغه وخت به که دخدای رضاوه، يوه ځانگړې ليکنه پروکړم. اوس دم درحاله ډاکبرنامې ناشر ښاغلي ډاکټر رفیقي ته ددغه مهم اثر د چاپ لوله بابته مبارکي وایم، توفیق دې رفیق او بری دې مل وي. دغه راز د پښتو اکبرنامې د ناظم ارواښاد ملا جانان اخندروح ته دوعاله خپلوفرېضوڅخه بولم. دملاجانان اخند نور آثارهم دډاکټر صاحب رفیقي په همت خپاره سوي دي اودلرې ئې ښه په خوندروانه کړې ده. ښاغلي ډاکټر رفیقي په دې شپوورځو کې دسراج الاخبار دلومړي کال گڼې په ښکلې قطع اوصحافت دارواښاد علامه حبیبې له لیکنوسره یوځای چاپ کړي دي. پردې چاپ هم خپله تبصره بل وخت ته پرېږدم خوناشرته به ئې مبارکي اوس ووايم.

ډاکټر عبدالرؤف رفیقي خوورځي وروسته (داپرېل پر ۱۹مه) ماښام تيلفون راوکړ. دی له کابله کندهارته رارسېدلی وو اوغونښتل ئې راسره وگوري. زه له بده مرغه یوې مېلمستیا ته روان وم اودی په داسباچمن ته خپل کورته تلئ. دلنډو خبرو په ترڅ کې مي ډاکبرنامې مبارکي ورکړه اودبیالیدوپه هیله مي ورسره خدای په امانې وکړه.

د اپرېل پر یوولسمه دکندهار د تاج محل هوټل په خوشبخت سالون کې یوه واده ته دعوت سوی وم. دکندهار ښار د عمراني پراختیاوو په لړ کې د وونوسالونونه هم په عصري اومجمله توگه ودان سوي دي خوشبخت سالون په پخواني نوي ښار کې موقعیت لري. په دغه واده کې ځوان شاعر ښاغلی بشارت هم ځان راته معرفي کړ. اشعارمې پخوا لوستي ول. په دې شپوورځو کې ئې شعري مجموعه هم چاپ سوې وه. دپرمستعد ځوان دئ چې زه دپرامیدونه ورته لرم. گران بشارت زما د پخواني اشنا محمد موسی توخي زوی اودکندهار د مشهور فېتبالر کاکو ابراهیم جان لمسی دئ.

يوه خلو بښتې په وطن کې

په داسې ډول چې د پښتني ورځ وه، په همدې سالون کې دارواښاد شهيد عبدالاحد هيلمندی دکورنۍ ديوه غړي دواډه مراسم نيول سوي ول چې زه هم ورته دعوت سوي وم. په مراسمو کې مي ډېرشناخته خپل اوشاگردان وليدل. په هغو کې مي له حاجي رؤف جان هيلمندی، فرید ميوندي، رحيم الله هيلمندی، ډاکټر عمري (د پښتو ډگل اغا زوی)، د عالي دارالمعلمين له استاد عبدالله خان اونوروسره مي خواږه مجلسونه وکړل.

کندهاريان د جمعې ورځ له قديمه څخه په ارغنداو کې په مېلو کې تېروي. زه هم پسله ډېره وخته دارغنداو بابا صاحب ته له ملگرسره مېلې ته ولاړم. ارغنداو تک شين وو. که څه هم دتوتواو الوچه وو د رسېدو موسم وو، خودهواسوروالي حاصلات يوڅه ځنډولي ول. ارغنداو ته له بناړڅخه په زرو خلک پرموترسايکلانو او موټرو کې هره جمعه ځي. دبابا صاحب دزيارت نوې ودانۍ او دتخت نورشاوخوا عمرانې ځايونه اوباغچې ډگل اغاشېرزي دلاس يادگارونه دي. په دې شپو کې دبابا صاحب پربرابري دارغنداو پيرو دباندي دباغلي ډاکټر توريالي ويساپه تلابن يوپوخ پل هم ودان سوي دي چې دارغنداو اوسېدونکو اونورومېله والوته ئې دتفريح اوورځنيوچارو ډېر سهولتونه برابرکړي دي.

يوه خلو بښتي په وطن کي

دارغنداوپه باغ کي زما پخواني ياران

دکندهارمستانه خلک اوځوانان امنيتي ملحوظاتوته په بې اعتنايي سره دجمعي دورځومبلې په هيڅ ډول نه قضا کوي.

دارغنداوپه باغ

يوه خلو بښتې په وطن کې

دټرافیکي عراده جاتو د پښت د ښار حالت یوڅه بې نظمه کړی دی، ټرافیکي پېښې ئې زیاتې کړې دي. دټرافیکي ازدحام پرڅنگ په ښار کې د بهرنیانو د پوځي عرادو تگ راتگ هم خلکو ته خورا ډېر مشکلات پېښ کړي دي. کله چې دغه قواوي د ښار په کومه سیمه کې تېرېږي، د سیمې ټول ټیلفونونه سمدلاسه له کاره ولوېږي. تلانښه او پر سرکانونو باندې امنیتي پوستې هم د ښار د ټرافیکي بې نظمیو په عواملو کې راځي. په ښار کې عملاً جنګي حالت محسوس دی خو خلکو د خولسیزو جگړه بیزو شرایطو له اسیته له دغه راز حالاتو سره د تطابق فوق العاده استعداد موندلی دی او د جدي پېښو په مقابل کې ډېرې پرواسوي دي. خوراسختي شپې وورځي په بشپړه حوصله مندي سره تېروي او په ورځني ژوند کې ئې دومره زیات توپیر نه پېښوي. افغانان په رشتیا سره سرسختي خلک دي. کشکي ئې له دغې سرسختۍ څخه ناوړه استفادې نه کېدلای.

د ښار وضعیتي ته په کتو سره څوک ویلای سي چې په عمومي توګه له فقر و بېوزلۍ او بېکارۍ او بې روزګارۍ، د چارواکو له نااهلۍ او بې کفایتۍ سره سره د ښار د یو شمېر خلکو په اقتصادي او مدني حالت په نسبي توګه تر پخوا یوڅه مثبت بدلون راغلی دی. ایکاش د جگړو او باروتونوم زموږ له ګران هیواد څخه د ابد له پاره ورک سوی وای.

د خلکو په ژوند کې د مثبت اقتصادي بدلون پرڅنگ په کلتوري برخه کې هم ژور بدلونونه ترسټرګو کېږي. دې بدلونونو ته ناظرین له دوو زاویو څخه ګوري. هغه کسان چې د کندهار پخوانی کلتوري حالت پر ګران وو، دې بدلون ته د انحطاط نوم ورکوي. وایي چې موږ د پېر څلوېښت کاله پخوا ښاري کلتور درلود، د عصريت او مدنیت پر لور ګامونه که څه هم سوکه او ورو ورو اخیستل کېدل، خو زموږ د ټولني

يوه خلو بښتې په وطن کې

پر مزاج برابرېون وو، د تعليم او تحصيل مسئله د يوه منلي ضرورت په توگه زياترو خلکو منلې وه او د ښار او شاوخوا اولسواليو هلكان اونجونې له خومحدودواستشناوو پرته په منظم ډول ښوونځيو او بيا عالي تحصيلاتو ته روان ول، د قومي تفوق روحيې وروستۍ سلگۍ وهلې او په ورځني ژوند کې ئې مطرح کېدل دوروسته پاته والي نڅښه بلل کېدله او خلکو ځان ځني ژغوره، معنويت پر ماديت باندي غښتلی وو، په ښار کې مدني او ښاري مناسبات د پرمختگ او ودي پر لور پراخېدل، د خلکو په ژبه کې د ښاري کلتور کلمات او آداب د عامېدلو په حال کې ول، د خلکو جامې او کالي د عصر له غوښتنوسره دمطابقت پر خوادسکښت په حال کې وې، اونور او نور. خواوس په ښار کې د کليوالي کلتور او ژوندنښانې زياتي محسوسي دي او پرتولنيزو مناسباتو او ژبه باندي د څلورولسيزو مهاجرت اغېزو د ښار د خلکو هغه کلتوري وضعه شاته بېولې ده، چې د منورينو د يوې پېرۍ مجادلې په نتيجه کې منځ ته راغلې وه.

خوبله ډله کسان بيا چې هرڅه دمادي منافعوپه تول تلي، دې حالت ته د يوې جدي پېښې په سترگه نه گوري او يو طبيعي بدلون ئې بولي.

ماچي د ښار له خلکوسره کتل، دهغوپه ژوند کې مي د ډيورنډ کړنې هاخوا ژبني اصطلاحات، لهجوي ځانگړتياوي، دود و دستور، کړه وړه، اونور کلتوري اثرات زيات تر سترگو کېدل او دا پدیده راته په دغه سيمه کې داو لس داو ورځه مهاجرت پيدا او اريسېدله. د دې پرځنگ بيا د ښار په خلکو کې د گاونډيو هيوادو د ناوړو نيتونو پر ضد نفرت روحيه تر پخوا زياته محسوس کېدله.

يوه خلو بښتي په وطن کي

زه چي به کله کله دخپلو خاطر ويا دونو پخوانيو کلو نوته ورسره يووړم،
نودخپل زلميتوب دوخت کند هاربه مي دزړه له کومي ويا دېدئ اوپه
ارمان خومي ئې يوه ورځ ترسترگوبې اختياره اوبښکي راتوی سوي.

دا پرېل پر پنځلسمه انجنير شېرشاه رشاد، چي په همدغه ورځ د جاپان
له سفره راستون سوي وو، کورته راغئ. شېرشاه رشاد د علامه رشاد بابا
دریم دانشمند زوی دئ چي د علامه رشاد اکاډيمي پر انتظام سربېره په
عينومېنه کي د يوه کلينیک د چلولو او په کند هارپوهنتون کي د تدريس
چاري هم پرمخ وهي. د علامه رشاد بابا د آثارو په خوندي کولو، چاپ ته
د آماده کولو او خپرولو او دهغوی دې جوړې کتابتون په سمبالولو او
عامه استفادې ته د تيارولو په کار کي ستړيانه پېژني.

دهمدې ورځې په غرمه په عينومېنه کي زما د گران دوست حمد الله
صحاف په کور کي مېلمه وم. مېلمستيا ته بناغلي حبيب الله رفيع او
ملگري ئې بناغلي تدبير هم راغلي ول. رفيع صاحب په پېښور کي د
پښتو د عالمي کنونشن غونډي ته بلل سوي وو. په غونډه کي ترگډون
وروسته کوټې ته اوبیاله هغې لاري څخه کند هارته راغلي وو. دغه
ورځ وشپه ئې له صحاف صاحب سره تېروله او په داسې کابل ته روان
وو. دوه درې ساعته مودزړه خواله سره وکړه. مېلمستيا ته زما پخوانی
اشنا عبد الحمید پوهمل هم راغلي وو. دی په کراچي ښار کي اوسي. زه
چي شل کاله پخوا په کراچي کي اوسېدل، له ده سره مي ليدنه کتنه
زياته وه. هغه وخت ئې د شعرو يلو هڅه کوله اوليکلي شعرونه به ئې
ماته د اصلاح له پاره راوړل. د شعرو يلو لار اوس ځني پاته سوي وه
خودنشر په برخه کي ئې د غذايي رژيم په باب يو کتاب له انگرېزي ژبي
څخه ژباړلی او خپور کړی وو.

يوه خلو بښتي په وطن کي

گران روھيال په همدغه ورځ زماديوه کتاب (پښتومتون سمېدل غواړي) دلومړي ټوک څوجلده راته راوړل. دغه اثرپه داپرون کي له د لاهورله مطبعې څخه رارسېدلی وو.

دمېلمستياپه پای کي بڼاغلې حمدالله صحاف دخپل خطي کلکسيون څخه د عبدالرحيم هوتک دېوان، دجانان فدوي دېوان اودآدم نومي متصوف شاعر دېوان دکتلو اوچاپ ته دآماده کولو له پاره راوسپارل. دجانان فدوي اوعبدالرحيم هوتک ددېوانونپاڼي مي سرسري وارولې راوارولې. دتصادف خبره ده چي په دواړودېوانوکي د(هيواد) کلمې پراستعمال باندي پېښ سوم چي دوطن په معنائې راوړې وه.

جانان فدوي وييلي دي:

نه مي داغ که خپل تندي په اوردميني
نه ورک شوی پر هواديم درېدر
(دخطي نسخې ۸۸ مخ)

عبدالرحيم هوتک وييلي دي:

ځان خالص ديارپرذکرکړه رحيمه
څه ارمان ډپرپريارانود هوادکړې
(خطي نسخه - ۳۰ مخ، د"ر" ردیف، د۱۲۷۷ هق = ۱۲۳۹ هـ ش کال استنساخ سوې نسخه)

يابل ځای:

زه رحيم په زړه خراب يم، داملا ددرتراب يم
خوارغريب پرېبخاريم، دهواديارمي يادېري

يوه څلو بښتي په وطن کي

ددغه خطي دېوان دپای پرمخ باندي دالاندي لنډی کښل سوې ده:

ولي به نه ژاړم عالمه
خمداللي په میان کښي راغله هوادونه

دپښتونخواځيني محققين له (هيواد) کلمې څخه د(وطن) معنا اخیستل نوې ايجاد سوې پدیده گڼي او دپتي خزاني د جعلیت ثابتولو په ناکامه هڅه کي ئې ددلیل په توگه راوړي. عبدالرحیم هوتک او جانان فدوي دپتي خزاني دلیکوال دعصروزمانې خلک دي او د عبدالرحیم هوتک د دېوان دغه خطی نسخه دپتي خزاني دنشر و اشاعت (۱۳۲۳ش) تر وخت څلور اتیا (۸۴) کاله پخوا استنساخ سوې ده او په هغې کي د(هواد) لغت د (وطن) په معنا کارسوی دی. له موضوع سره دارتباط په خاطر باید ووايم چي (هيواد) کلمه اوس دچا خبره په معیاري لیکدود؟ کي په اوږده یاء (مجهوله یاء) سره د(هيواد) په بڼه لیکله کېږي. دغه راز لیکنه ئې زما په فکرونوې پدیده اوناوړه بدعت دی چي مخنیوی ئې په کار دی.

دبنادی لیکدود دي سي، په سفرنامه (يونلیک) کي لاهم نه يم ځني خلاص. د خوشحال خان خیره " که هرڅو ئې سازومه نه سازېږي ". بیرته به دخپل سفرنکل ته راوگرزم.

د عبدالرحیم هوتک دېوان ددغې خطي نسخې فوټوکاپي او دآدم دېوان اصل نسخه مي اوس (۲۰۱۲ع کال دمی دوه ویشتمه) کاناډا ته راسره راوړې ده او کارمي پرشروع کړی دی.

دا پرېل له شپاړسمې څخه کورته دکندهار پوهنتون دمحصلینوراتگ دخپلو مونوگرافوپه لیکلو کي دلازمولارښوونوپه خاطر پیل سو. ددوی مینه او علاقمندی او پرڅنگ ئې دمدارکواو لارښوونو بښتي دي ته

يوه خلو بښتې په وطن کي

هڅولم چي په شپو شپو د د غوز لميو مغزونوپه لارښوونه کي خوب پر ځان حرام کړم. په دې وطن کي د ځوانو استعداد وکمی نسته، خو افسوس چي جگړې او نوري ناخوالي ئې مخي ته خنډ دي.

په دغه ورځ په ښار کي امنيتي تدابير زيات نيول سوي ول. ويل کېدل چي په لوگرو او ځينو نورو ولايتو کي وضعه ناآرامه وه. د ښارني حالات دهغو ولايتو د ناآراميو له امله احتياطي تدبيرونه بلل کېدل. خلکو د پخوا په شان خپلو ورځنيو کارو ته دوام ورکاوه خو د ښار گڼه گڼه لږڅه کمه سوي وه.

دا پرېل پړاو وه لسمه غرمه زما د اشنا او د مرحوم شيخ عبدالغفور خروتي د کشر زوی حاجي ظاهر جان کره مېلمه وم. د مرحوم شيخ صاحب پر

مشر، دانشمند او شاعر زوی ښاغلي احمد صميم سربېره د کندهار نور منوراو تحصيل يافته دوستان او متعلقين هم راغلي ول. د تېروختونو او خاطر په ياد مو ډېري کيسې وکړلې. د خبرو په جريان کي د ټولو حاضرينو شکايت له هغه اختناق څخه وو، چي د کندهار په محيط کي د منورينو او تحصيل يافته ووپه مقابل کي موجود وو. د تعليم او تربيه په برخه کي ئې د کندهاري زلميو د حق تلف کېدلو په باب خواهشيني ښووله. په موضوع کي له شاملو دواړو مخالفو او موافقو څخه گيله من ول.

په دغه ورځ مازيگړد کندهار ځوان او مستعد فرهنگي او دولتي شخصيت ښاغلي پتيال کورته راغی د خپل ډېر اخلاص او صميميت ښوولو په ترڅ کي ئې کندهار ته زما د سفر له بابته خوشالي وښووله. د مجلس په منځ کي دروهي ادبي بهېرښه ډېری غړي په گډه سره کورته راغلل. د ماښام لمونځ مو د بهېرښه يوه ځوان غړي په امامت ادا کړ.

يوه خلو بښتي په وطن کي

روهي ادبي بهرپه کندهارکي دفرهنگي کسانو دغونډې دلولی مرکز دی. وايي چي دامرکزپه لومړي سرکي دعلامه رشادپه نامه نومول سوی وو، خو وروسته ئې دځينو مصلحتوپه خاطر نوم په روحي ادبي بهر باندې واوښت. ددغه نوي نامه نسبت ئې دافغانستان دلولی او متفکر عالم ارواښاد محمد صديق روحي نامه ته سوی دی چي ددغه دروند پښتون نوم په حقه سره ددغسې يوه انتساب څه، چي تردې لاهم ذريات درناوي مستحق دی. ارواښاد روحي صاحب دهيوادله سترو علمي او ادبي افتخاراتو څخه گڼل کېږي. دبهېرله غړوسره مي ددوی په اووه نيزو غونډو کي دگډون وعده وکړه. داغونډي دهرې پنجشنبې په ورځ ما پښين دبهېرپه مرکز کي کېږي.

دا پرېل پراتلسمه دما پښين پردرونيمو وجود استاد ډاکټر عبدالرازق پالوال کورته ترتيلفوني خبر شرط وروسته ورغلم. داستاد پالوال صاحب کوردکندهار ښار د کابل دروازي په شمالي کلا فيصل کي د پخواني پاتاو پرغاړه واقع دی. دغه کورنې پلرنۍ مېنه ده. دا کورما پنځوس کاله پخواليدلی وو او اوس مي له ځينو شکلي بدلونوپرته په هماغه پخوانۍ بڼه وموند. دپاتاو پل دښاروالۍ له خوا په پاڅه شکل جوړ سوی، خوله بده مرغه دکوڅي دکشافاتواچولوپه مرکز باندې بدل سوی وو. زما دورتگ پر وخت دکشافاتوله کوټي څخه دودونه پورته کېدل اوداسي ښکارېدل چي کوم چا اوروراچولی وو. په دغه شان کور کي ديوه سترافغاني محقق، توکمپوه، ژبپوه اوپه عالي تحصيلاتو سمبال دکټور استوگنه زموږ دجهالت ځبلي ټولني اودهغې دنااهلو چارواکود علم دښمنه خصلت ښه څرگنده نمونه وه. پرتندي مي دحقارت خولې راماتي سوې اودخپلي ټولني پرخواړه بونښکيتوب مي په زړه کي په کوکاروسره وژړل. په يويشتم قرن کي ددانشمندانو دغه راز حالت علم اوپوهي ته سپکاوی راته وایسېدی، انسانيت ته په سپکه

يوه خلو بښتې په وطن کې

کتل راته ښکاره سوه اوزمورله ادعالرونکو په اصطلاح فرهنگي غټانو څخه مي ډېره گيله وسوه. په کارخوداوه چي دغه ستر او فاضل دانشمند ته دنړۍ ډېالرونوپه دغوسېلابوکي چي پروطن رابهېږي اود څو حريصو کسانو جېبونه په ډکېږي، يومطمئن اودده له شان سره سم استوگنځي جوړسوي واي، ده ته دتحقيق اوڅېړني وسايل حتی المقدور برابرسوي واي، اوده خپل قيمتي وخت دکتوي په پخولو اوله بازارڅخه دپيازوپټاټوپه راوړلونه مصرفولای. افسوس پرداسي ټولنه چي هغسي دانشمند ئې، چي دپښتو- جاپاني قاموس جاپاني ليکوال (نواتاټڅو) ئې په شاگردي باندي وياړي، خودده ورځني ژوندپه دغسي خواشينونوکي حالت کي وي. دامنم چي دکتورپالوال په پخپل ټول عمرکي دخپلي مستغني ککړۍ په حکم چاته دطمع سرټيټ نه کړي، خومورته هم يوڅه انصاف په کاردي. ماپخپل ټول عمرکي دعلم او دانش له څښتنانوسره دومره جفانه ليدلې وه اونه دي بياخدای راويښي.

استادپالوال صاحب په دغه ورځ په کورکي يوازي وو.دخونود مخ په برنډه کي ئې کمبله اواره کړې اودمچانوله تطاول څخه ئې دنجات په خاطرځانته دزرغوني جالی. يوه قفسچه غوندي پناهگاه جوړه کړې وه. په مينه اوصميميت سره ئې کورته وروبللم، مېوه ئې راته کښېښووله اوپه دغه اسکېرلې مېنه کي ئې دعلم اوپوهي له درانه برکت اوفيض څخه ښه ډېرمستفيدسوم. زمادنوي چاپ سوي کتاب (پښتومتون سمېدل غواړي) دنشر مبارکي ئې راته وويله. دغه کتاب په همدغه ورځ روھيال صاحب ورته رارسولی وو. دپښتوژبي پرخواشينونوکي حالت او پر ورځنيوناخالو مودزړه خروښ سره وکيښ. دقوم پرجهالت اود قبيلوي ذهنيت پرڅېړښت موخواشيني وښووله. زمادورځني پروگرام د وخت محدودوالی مودمجلس ددوام خنډسو، که نه شپې شپې موبايد

يوه خلو بښتې په وطن کې

د زړه غوټې سره سپنېلي وای. دخبروپه جریان کې راته څرگنده سوه چې دکتورپالوال صاحب اجتماعي ناخوالو ډېر سخت ځېلی دی. که زه ددوی په موقعیت کې وای، پرغرو او رودو به می مخ نیولی وای. په ډک زړه می رخصت ځني واخيست او خپل استوگنځي ته رهي سوم. له کورڅخه له راوتلوسره سم هغي دروازي ته ودرېدم، چې يووخت پکښې ارواښادمولوي صالح محمد هوتک اوسېدئ. له دې کورسره زما دورکتوب او زلمیتوب ټول یادونه تړلې ول. په دغه کور کې يووخت دافغانستان په سطحه علمي هستۍ راغونډېدلې. ارواښادوزير محمد گل خان مومند دغه کورته په ورو ورو راغلی وو. ارواښاد محمد امين خوگياڼي ته په دغه کور کې دعزت مېلمستياوي کېدلې، دکابل او کندهار اعزه وو. په دغه کور کې خپله ورکه موندله او په راتگ سره به ئې خوشالي څرگندوله. خونن پکښې دکوڅې ديوه پخواني گاو دار د غواوو گورم پنډه وو!! پريوه قوم چې د غفلت دونه درانه پېڅول پراته وي، پای به ئې هرو مرو همداسي وي. حميد وايي:

ډېر زمري کره زمانې د تماشو
ننوزي يې په غارگيد پيشو

تر دې کورچې مخ پر شمال راتېرسوم، دشهيد مولوي عبدالواسع اخند زاده کورته ودرېدم. نااشنا کوچنيانو ئې دکورمخې ته لويې کولې. نه مي دارواښاد مولانا عبدالخالق واسعي نوراني څېره پکښې وليدله نه مي دخپلې مورنۍ انا(نيا) اودهغې د دانشمندو خویندو ټولۍ تر سترگو سوه چې د اسماني فرشتوپه څېره ئې سپين سپين پورني پر سرو او قرآن شريفونه په غېرکې ول او مولوي خوگياڼي صاحب به د "جنتيانو" په لقب نازولې.

يوه خلو بښتي په وطن کي

تر دې درگاه هم تېرسوم، د شهيد بابا زيارت ته مي لاس پورته کړ، د احمد شاهي عصر د اشرف الوزراء وزير شاولي خان باميزي دکور دروازې ته يوه شېبه تکيه سوم، نورمي له شنوخته ډک زړه مجال رانه کړ، چي ورته تم سم، په کوڅه کي يوه خالي ريكشا راباندي پېښه سوه اودخپل استوگنځي په نيت ورختلم.

په دغه شپه چي خپلو چورتواخيستي وم، د شپې داتوبجويه شاوخوا کي يوې درنې چاودني دچورتولړي راوشلوله اوکورنې راولړزاوه. د کورپه کوچنيانو چيغي گډي سوې اوپه غغاسته مودکورزېرخانوته پناه يووړه. له چاودني سره متصل دسپکووسلوڅوټکان هم وسول. په سيمه کي مرگونې خاموشي خپره سوه. څه شېبه وروسته مي دامنيتي موټرانو او اوروژلوموټرو اواز ترغوړسو. له زېرخانې راووتلم، د امريکايانو موټر هم سيمي ته راورسېدل، الوتکي هم په فضا کي را ښکاره سوې. ترڅه آن وروسته يوونيم له کوروخڅه راووتل اومعلومه سوه چي زموږ دکورپر مخامخ دکثافت دانيوپه منځ کي دووځای پرځای سوو بمونوانفجار کړی وو، چي ظاهراوځني انساني تلفات نه درلودل. د شپې خوب را څخه وتښتېد خودکورنورغري لکه هيڅ چي پېښ سوي نه وي، په خرهاري بيده ول. په داسې ځرگنده سوه، چي دبرايې شپې چاودني د سرتلفات نه درلودل خوله کثافت داني څخه غلبېل جوړسوی وو. دکندهار محلي مېدياهم په دې باب څه ونه ويل.

داپرېل پرنونسمه غذايي تسمم راته پېښ سو. دا هغه مصيبت دئ چي ماواروله خارجه ورغلي کسان زياتره ورسره مخامخ کېږي. دوستانودواوي کورته په منډه راوړسولې. گران روهيال هم دباران په شرب کي د شېرشاه رشادپه لارښوونه دواوي راته راوړلې. باران لوندخېشت کړی وو، خوله ده سره زمادروغتياغم وو، په ځان کي ئې ری نه واهه. د شپې له خوا د ښاغلي ويسامېلمه وم. خومادخدای په

يوه خلو بښتني په وطن کي

نعمتو کي له خالي مستوپرته په بل شي څکه لاهم ونه کړه. په دغه شپه مي له ډاکټر جبار او ډاکټر عبدالقيوم پخلا سره هم تر ډېرو کلونو وروسته وکتل. دوی هم په خورک کي دا احتیاط توصیه راته وکړه. د شپې تر ناوخته مو خوږ بانډار وکړ.

په داسلامي، چي د جمعې ورځ وه، هم سر راته گنکس وو. اوبه مي ډېري ضايع کړې وې، دوستانو مي پوښتني ته ټيلفونونه را کول. د جمعې ورځ مي په کور کي تېره کړه. دارغندا او مېله راڅخه پاته سوه. په مازيگر کي حاجي ظاهر جان او زما د پوهنتون دوختواشنا حاجي عبدالله او خونور زلميان کورته راغلل. د حاجي ظاهر جان زوی د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي د الماني څانگي محصل وو. د ژبي او د پښتنو د اصل ونسب په باب ئې پوښتني راوړي وې. مایوڅه تفصیلي جوابونه ورکړل او د پښتني قبیلې او روايتې رېښې کتاب دوهم چاپ مي هم ورکړ. د شپې له خوا حمد الله صحاف او ورور ئې سمیع الله کورته راغلل. صحاف صاحب دخپل خطي کلکسیون جوړسوی کتلاک دمشورې له پاره ورسره راوړی وو. ښه پوره خواري ئې په کښلې وه. دخپلي نسخو شمېر ئې ۱۹۸ نسخوته رسېدئ چي په کمپيوټر کي ئې په ښه سلیقه تنظیم کړي وې. ماددغه کتلاک د چاپولو سپارښتنه ورته وکړه. د حمد الله صحاف خطي کلکسیون په سیمه کي له غنیمت کلکسیونو څخه دئ. دی دنورو کسانو پر خلاف دخپل شخصي کلکسیون آثار د محققینو په واک کي ورکوي. داکار ئې دخورا ډېري ستاینې وړ دئ.

زه چي د داڅو ورځو په جریان کي دکندهار له بېلابېلو خلکو او دمختلفو اقشارو سره مخامخ سوی يم، ټولوپه یوه خوله دکندهار د پخواني ښاروال شهید غلام حیدر حمیدي دکارنامو توصیف راته کاوه. دده د کار او فعالیت، دده د پاکنفسی، دده د وطن دوستی او په کار کي د جدیت بیانونو تمام نه درلود. شهید غلام حیدر حمیدي دارغندا د

يوه خلو بښتي په وطن کي

کوهک کلي د سردار عبدالحمید خان د کورنۍ غړی وو چې د ۲۰۱۱ع کال د جولای پر ۲۷ مه نې دخپل کاريه دفترکي د يوه ځانمرگي بریدله امله خپل ژوند له لاسه ورکړ. دده د وژلو په ورځ مادغه یادښت د ځان له پاره اخیستی وو:

" نن (۲۷ جولای ۲۰۱۱ع) د کندهار ښاروال پخپل دفترکي د ځانمرگي بریدله امله ووژل سو. په افغانستان، خصوصاً کندهارکي له څه مودې راهیسي د دغه راز وژنولې، روانه ده. راتلونکې ډېره تیاره معلومېږي. غلام حیدر حمیدي د غلام سرور خان حمیدي زوی او ۲۵ کاله پخوا د کندهار ولایت د ارغنداب ولسوالۍ د کوهک په کلي کي زېږېدلی وو. لومړنۍ زده کړې په خپل پلرني کلي کوهک کي کړې او ۱۲ ټولگي یې د کندهار په میرویس لېسه کي سرته رسولي وې. ترهغه وروسته نې د کابل پوهنتون د تعلیم و تربیې پوهنځۍ څخه د فارغېدلو سند اخیستی وو. د کندهار ښاروال غلام حیدر حمیدي دوي لوني او یو زوی پاته سوي دي."

ښاروال حمیدي د علامه رشاد دمقبرې په محوطه کي ښخ دی. پرقبرې شنخته ولاړه ده. پاک خدای دې وبخښي.

د اېرېل پر شپاړسمه د مرحوم عبدالباري خان اشنا لمسي د شهیدانجنیر عبدالطیف اشنا زوی محمد آصف اشنا کورته د خپل مونوگراف په باب، چي موضوع نې دخپل نیکه عبدالباري خان اشنا د علمي وادبي کار څېړنه وه، د مشورو غوښتلوپه نیت راغلی وو، ماورته ویلي ول چي اشنا مرحوم د عکسویو قدیم البوم پخپل لاس برابرکړی وو، که ددغه البوم له عکسو څخه دخپل مونوگراف له پاره ځیني عکسونه انتخاب کړي، ښه به وي. ده راسره ښه کړه. د مونوگراف له پاره مي نې خپله یوه

يوه څلو بښتې په وطن کي

خاطره هم وروسپارله چي په مونوگراف کي ئې راوړي . خاطره مي داسي ورته ليکلې وه:

(دادشپږپنځوسو کالو زړه خاطره ده، هغه وخت زه لس کلن لانه وم، چي پلارمي دملاگلدادکوڅي پرمخامخ دعطاري ديوه دوکان خشتن پرملا محمدنوراخذ صاحب باندي شاگردکړم. ملاصاحب زمور د کورنۍ له نورو مشرانوسره هم محشوروواوپلارمي په دغه ورغ ورته وويل: " ددغه وراره دي ديني روزنه وښوونه، ماستاسي پرغاړه واچوله." ملاصاحب په دوکان کي خپل څنگ ته کښېنولم اوپه ډېره مهرباني ئې نوم راڅخه وپوښت او تريوڅونوروپوښتنووروسته ئې زماپلارته وويل چي: " شروط الصلوة ورهديه که، سرله سبادي راځي".

د تدریس دالۍ څو کاله پسې اوږده سوه.

ملاصاحب هډور، غنمرنگه، لږڅه چاغ سپرې وو، په لوی بالا کرزکي اوسېدئ. دغه کلی دکندهارښارختیخ ته دکوچني بالا کرز او بختیارو ترمنځ پروت دئ، دی به سهارله کوره ترلمانځه وروسته دوکان ته پلی راتلئ. دوکان ته تررسېدلو دمخه به ئې دکابل بازارسماوارچي ته دچایو فرمایش ورکړاوله ناوای څخه به ئې توده ډوډۍ راواخیستله. په دوکان کي به ئې ترسباناري دمخه ددلائل الخیرات شریف وظیفه وکړه او وروسته به نوددوکان په تنظیم بوخت سو.

پردوکان به تل بیوادوه تنه سپین ږيري ناست ول اوزیاتره به ځوان طالبان دپوښتنو دحل له پاره ورته راتلل. ملاصاحب سربېره پردې چي ددیني علومواستادوو، له عصري تعلیماتوسره ئې هم مینه وه، خپل زامن ئې ټول په ښوونځي کي شامل کړي ول او یوزوی عبدالباري خان شناخوئي په کابل کي دادبیاتوپه څانگه کي د تحصیلاتو تر

يوه څلو بښتې په وطن کي

بشپړېدو وروسته دکندهارولایت دپوهني مدیرهم مقرسو، چي مائي په لېسه کي دشاگردۍ وياړلاره.

ملاصاحب ته هره ورځ دطلوع افغان اخباردوکان ته راوړل کېدئ. ټول ئې مطالعه کاوه اوپه دوکان کي له ناستوکسانوسره به ئې دهغه پرمطالوبو باندې تبصره کوله.

زه چي دمرحوم ملامحمدنوراخندصاحب مهربانه رویه، حسن خلق اوپرشاگردانوباندې تراندازې زیاته پېرزوینه رایادوم د "هرهډدې وښت ته سي" تردوعابله لویه مجراینه اودحق اداینه نسیم ورته موندلای.

دتصادفاتو خبره ده، چي سرکال (۱۳۹۱ش) په حمل میاشت کي چي مي خپل پلرني ټاټوبي کندهارته دراتگ سعادت په برخه سو، دمرحوم ملاصاحب کړوسى، دمرحوم عبدالباري خان اشنالمسى او د شهيد عبدالطيف اشنازوى، گران آصف اشنامي لیدوته راغئ اودخبروپه ترڅ کي ئې پرخپل نيکه باندي دليکني (مونوگراف) یادونه وکړه. خدای (ج) دې پرهمت برکت کښېږدي. داڅوکرښي مي د خپلو مرحومينو استادانوپه بادورته وکښلې، چي دليکني په يوه برخه کي ئې ورسره يوځای کړي.

محمد معصوم هوتک

کندهار- ۲/۲- ۱۳۹۱ش

گران آصف اشنادا پرېل پر يوويشتمه ئې دخپل نيکه په لاس ترتيب سوي دعکسوالبوم کورته راوړ. ددغه البوم ټول عکسونه خورازيات تاريخي ارزښت لري اوماپکښي دخپلي دوولس کلنۍ عکس هم پيدا کړ. کېسه داسي وه:

يوه خلو بښتې په وطن کي

په ۱۳۳۸ ش کال په افغانستان کي د صدر اعظم سردار محمد داود خان په نوښت د لومړي ځل له پاره د معلم ورځ په ټول افغانستان کي په شاندارو مراسمو سره ولمانځل سو. په کندهار کي د دغي ورځي په وياړ د احمد شاه بابا په لېسه کي درانه مراسم جوړ سوي ول چي دوخت نائب الحکومه، محمد صديق خان وزير، د قول اردو قوماندان جنرال خان محمد خان او کندهار ښاروال محمد اکبر خان هم برخه پکښې درلوده. د مراسمو په لړ کي دده خوچې ښوونځي زده کوونکو يوه ترانه هم وويله چي د ترانې په دغه ټيم کي زه هم شامل وم. ترانه دده خوچې ښوونځي يوه ښوونکي گل محمد خان، چي د کندهار د کوچني بالا کرز او سپدونکي وو، جوړه کړې وه او مور دده له لارښووني سم له موزيک سره يوځای په گډه وويله. د دې ترانې څو بڼه دي تر اوسه لاهم په حافظه کي سته. په دې ډول:

رحيم رحمانه - غواړوله تانه - لوړ ترهر چانه - افغانستان
يا ذوالجلاله - مې کړې زواله - گرزو سرشاله - مور په هر آن
ورځ د معلم ده، معلم استاد
لوی خدمتگاره، دخپل هيواد
يو ښه پالنه - بل ئې روزنه - کړي دوطنه - دی په ښه شان

د دغي ترانې دو يونکو عکس دارو اښاد عبدالباري خان اشنا، چي په دغه وخت کي د کندهار د معارف مدير وو، په ترتيب سوي البم کي له توضيح او نېټې سره يوځای موجود وو. مائې کاپي د آصف جان اشنا په اجازه له ځان سره واخيستله.

يوه خلو بښتي په وطن کي

د ترانې ويونکو د دوهم کتاردښي خوا اول تن ، چي د سره رنگ په نخښه نښاني سوی دئ ، زه (معصوم هوتک) يم چي دغه وخت دده خوچي د لومړني ښوونځي په پنځم ټولگي کي وم. د ترانې د ډلي سر تيم چي مايکروفون ته ولاړ دئ ، فتح محمد نومېږي . دی له ښوونځي څخه تر فارغېدلو وروسته څه موده معلم وو. زه چي په کراچي کي اوسېدل (۱۹۹۰ع) ده هم په پاکستان کي د مهاجرت شپې تېرولې او په سهراب گوټه کې دوکان کاوه. دده ښي لاس ته ولاړ تن گل محمد خان ښوونکی دئ. د ترانې شعر ده ويلى اود کمپوز کار ئې هم سرته رسولی وو. د گروپ شاته سر معلم محمد هاشم خان ولاړ دئ.

دده خوچي لومړنی ښوونځی د ميرويس نيکه له لېسې سره په څنگ کي داوسني عالي دارالمعلمين دودانۍ پرځای واقع وو. دلومړني ښوونځي اولېسې ودانې د مجاهدينو د واک موندلو په لومړي کال له بېخه ورانه سوه. اوس ئې پرځای د ښوونکو دروزني د عالي موسسې په نامه نوې څو منزله ودانۍ جوړه سوې ده. دده خوچي لومړنی ښوونځی

يوه خلو بښتي په وطن کي

وروسته د تجربوي ښوونځي په نامه و اووښت چي اوس هم په دغه نامه فعال ښوونځي دي.

د اپرېل پر ۲۲ مه (۲۰۱۲ع) مي د علامه رشاد کتابتون وکوت. د کتابتون د علامه رشاد بابا په کورکي، چي د کندهار ښار په اوله ناحیه کي د سردار مددخان چوک ته څرمه واقع دي، د علامه بابا تروفات وروسته دده د فرهنگپال زوی استاد شیر شاه رشاد او دده د کورنۍ دنورو غړو په مرسته تنظیم او ترتیب سوی دي. د ترتیبولو په کارکي ځوان افعال فرهنگي شخصیت ښاغلي خلیل سروري هم ډېره خواري کښلې ده. په دغه کتابتون کي هغه ټول نایاب کتابونه او ډل سوي او عامه استفادې ته ایښوول سوي دي، چي د علامه رشاد پخپل لاس د شپېتو او یاوو کالو په اوږدو کي برابر سوي دي. د دغه کتابتون زېرمه د ټول هیواد په سطحه کي بې جوړې ده. د علامه بابا د دغه کوریه برخه د رشاد اکاډیمۍ دفترته بېله سوي ده او په بله برخه کي د علامه مرحوم کورنۍ اوسي.

گران خلیل جان د کتابتون د کتابو تهیه سوی فهرست راته راکړ او هم ئې په کندهار کي زما داستوگني په ټوله موده زما د اړتیا وړ کتابونه کورته رارسول چي مابه تر استفادې وروسته بیرته ورسپارل اوده به نور نوي کتابونه راته راوړل. په دغه موده کي مي دخپل اثر (پښتو متون سمېدل غواړي) د دوهم ټوک له پاره خورا ډېر یادښتونه واخیستل. د دغه اثر د دوهم ټوک له پاره زیاتره متون ماته په کاناډا کي میسر نه ول. ماته د خپل ټول دغه سفر په جریان کي تر دغویا د اښتو اخیستلو بېله غټه بریا په لاس رانغلل. که د ژوند پرمېنه وم، د دغو یادښتو د تنظیم کار به ډېر ژر پیل کړم (انشاء الله). خو تر هغه دمخه مي د (ادم) شاعر د ډېوان ترتیب و تنظیم او دخپل دغه حاضر یونلیک لیکنه په اولویتونو کي ده.

يوه خلو بښتني په وطن کي

کشکي زه په کندهارکي اوسېدلای، چي له دغه کتابتون څخه به مي د علامه بآبادناچاپو آثارو په تنظيم و ترتيب کي ډېره استفاده کړې وای او دکار هغه ستونزي به مي ډېري کمي سوي وای چي په کاناډا کي ددغو آثارو دکمپوز پروخت ورسره مخامخ يم. اوس زما ددغو ستونزو پېټي د علامه رشادا کاي می دمستولینوپه مرسته زماله اوروڅخه کښته کبړي. پر همت دي برکتونه وه.

په دغه ورځ چي مادغه کتابتون کوت، د علامه باباکشرزوی احمد شاه رشاد هم له خارج څخه کندهار ته راغلی وو، چي تر رارسېدو څو ساعته وروسته مي په همدغه کتابتون کي ورسره وکتل.

د اسباورځ (د اپرېل ۲۳مه) مي ټوله په کورکي تېره کړه اوله کتابتون څخه دراوړو آثارو په کتنه بوخت وم. په دغه ورځ مي د سکندر خان خټک د دېوان دمطالعې پروخت دخپل نوي چاپ سوي کتاب (پښتو متون سمېدل غواړي) په لومړي ټوک کي د سکندر خان خټک پر شمایلنامه او پندنامه باندي د بحث په ترڅ کي خپل د تامل وړهغه برداشت ته متوجه سوم چي د سکندر خان خټک د زامنود نومونو په برخه کي مي دهغه وخت دموجودو ماخذوله مخي کړي وو. ماد سکندر خان په زامنو کي دمنور په باب شک څرگند کړي وو. ددغه شک دازالې له اسپته مي ديوي کوچنوتي ليکني خاکه سره برابره کړه او گران روهيال ته مي ورکړه چي ترکمپوز وروسته ئې په تاندو وبيپانه کي خپره کړې. ده ته دي خدای خيرو رکړي ليکنه ئې زما د خاکې له مخي تهيه او ترکمپوز او ټايپ وروسته ئې زماله غوښتني سره سمه تاندو وبيپاني ته ولېږله چي تاندو الوهم بې له ځنډه خپره کړه. ددغي ليکني ترخپرېدو وروسته مي اوږې ډېري سپکي سوي. زه هروخت هڅه کوم چي پخپلو ليکنو کي خپل ناسم حکمونه تربل هرچا دمخه زه پخپله سم کړم. له دې کاره مي مراد دای چي لوستونکو ته وښيم چي زه خپلو

يوه خلو بښتې په وطن کي

ليکنوته هم هروخت په انتقادي نظرگورم اوچي وس مي وسي سم د لاسه کره کتنه باندي کوم. غلطي اونا سم حکمونه بالذات گناه نه گنم خو پرناسمو او د تامل وړ احکامو باندي بې ځايه ټينگارته د سرتېمبگي په سترگه گورم چي ما او نورو ټولوته دي خدای له دغه مصيبت څخه نجات راکړي (آمين).

په دغه ورځ ناوخته د کندهار ځوان فرهنگپال گران عبدالستار جان مهتابي کورته زما د ليدوله پاره راغی. ډېرا خلاصمن زلمی دی. له بدو سترگو دې خدای وساتي. دده دکورنۍ مشران زموږ په پلرنی مېنه (دملا گلدادپه کوڅه) کي اوسېدل اودی هم تراوسه پوري هوري اوسي. زما سره په کاناډاکي هم هروخت تيلفوني اړيکي ساتي او د وطن په حالاتو، په تېره بيا د کندهار ښار دمخورو، عالمانو او مشاهيرو په مړي و ژوندي مي خبروي. برکتونه دې تل په برخه وي. ما دخپلي پردېسۍ په ټوله اوږده موده کي د کندهار ښار له زياترو زلميو فرهنگيانو سره اړيکي ساتلي دي. د غواړيکو ساتلوته تردوی زه پخپله ډېره اړتيا لرم. زه په همدغو اړيکو باندي ژوندی پايم. دغه راز شمري اړيکي دي پاک خدای نه راباندي دروي. ما ډېره گټه پکښې کړې ده.

د اپرېل پر ۲۴مه حميدجان هيلمندی کورته راغی. دوه ساعته مود کندهار پر حالاتو او په عينومېنه او دده پخپل زراعتي فارم او کلاکي دده پر فعاليتو باندي تود مجلس وکړ. حميدجان هيلمندی ډېر متواضع او پروطن مين سړی دی او د کندهار په باب خورا گټور نظريات او پلانونه لري. دده کمال دادی چي يوازي پر خبرو باندي اکتفاء نه کوي بلکي په عملي توگه هم د ښار په ابادۍ کي خولې تويوي. د حميدجان پلار شهيد عبدالاحد هيلمندی د شورداولي پاچا گڼستی. په لومړنيو قربانيانو کي وو. ډېر منوراوو وطن دوست سړی وو. زموږ دکورنۍ له مشرانو سره ئې

يوه خلو بښتني په وطن کي

پېژندل ددوی پراخه کورنۍ په کندهار کي يوه مخوره، علمدوسته او منوره کورنۍ ده. ددې کورنۍ له مشرانو سره هم ما پېژندل اوله کشرانو سره ئې هم. په دې باب مي يوه کوچنوتې رساله کښلې ده، چي اميد دئ ژر چاپ سي.

د اپرېل پر ۲۵مه سهار په خره په دامان اولسوالۍ کي دنجوى کلي ته د خپل مشراکاله زوى حاجي نجيب الله سره ولاړم. دنجوى کلی دکندهار ښار په ختيځ کي دکابل - کندهار د لويي لاري په جنوب کي داعظم کلا پر برابرې پروت دئ. مخکي ئې دترنک په اوبو خړوبېږي. اوسېدونکي ئې اکثریت پوښتني دي. دنورو قومونو خال خال کورونه هم پکښې سته. دنجوى کلی پخواله ښاره ډېره ليري وتلې سيمه بلل کېدله. خواوس د ښار سيمه دونه ورنزدې سوې ده چي که حالات په همدې ډول روان وي، کال نه بل کال به دنوو پخواو عصري دانيولیکه وړ ورسېږي په دغه کلي کي له پېښور اھيسسي زموږ پلرنی جايداد پاته دئ چي سرپرستي ئې ددغه کلي ديوي اوسېدونکي کورنۍ پرغاړه ده. په تېرو شپږو کلونو کي چي زه وطن ته نه وم تللی، په دغه کلي کي ځيني مشران وفات سوي ول اودغه کلي ته له نني ورتگ څخه مي مراد ددغو متوفی کسانو کورنيوته دفاتحې ورکول وو. متوفی کسانوته مي د مغفرت دوعاوي وکړې اودکلي پرنورو شناخته خپلومي پوښتنه و گروېږنه وکړه. دسهار نهه نیمو بجوته بېرته ښار ته راغلم.

د اپرېل پر ۲۲مه دماله جات دريگي کلاچې په سرکي دمرحوم غلام محمد خان کميسار په کورنۍ کي يوه واده ته دغرمې له خوادعوت سوی وم. له ښاغلي حيات الله رفيقي، انجنير شير شاه رشاد او گران روهيال سره يوځای ورغلم. دماله جات په زړه کي يو خور اشاعرانه کور وو. دگل گلابواو چمبه گلوباغچې اودنورو گلانو په سوو گلدانۍ پکښې پرته وې. واده ته درابلل سوو مېلمنو شمېر هم سوونوته

يوه خلو بښتې په وطن کې

رسېدئ. دښار د خلگو دودونو مصارف اوس تراندازې زيات لورسوي دي. ماپخوا داسې فکر کاوه چې ددغولگښتونواندازه ترهيواددباندي په مهاجرو کورنيو کې داسراف درجې ته رسېدلي ده. خواوس چې مي په وطن کې دننه ودونه او مېلمستياوي وليدلې، تر مهاجروئې اړولې وه. په بناديو کې مصارف اودډوډۍ ورکړه خوزمورپيو پخوانۍ دود دئ خوچي د "کُلُوا وَشَرِبُوا وَلَا تُسْرِفُوا" ارشادپه پام کې ونيول سي، د ټولو په خيږه تمام سي.

داپرېل پر ۲۲مه (دثور اوومه) تر غرمې وروسته داطلاعاتو وکلټورپه رياست کې ئې زماله پاره يوه غونډه جوړه سوې وه چې پروالي ښاغلي پوهنوال دوکتورتوريالي ويساودولایت پرمرستيال ښاغلي پتيال سربېره دښارزياتروفهنگيالو خلکو پکښې برخه اخيستي وه. غونډې ته په خاصه توگه ددکتور عبدالرازق پالوال، الحاج حيات الله رفيقي، الحاج فضل محمد پنهان، انجنير شېرشاه رشاد، ښاغلي نجيب الله هوتکي اودکندهارپوهنتون نورو استادانوراتگ اودهغوی ويناوواو دغه رازدکندهار دځوانوفهنگيانومخلصانه بيانواوولولوزماپر اوروباندي داحسان اومني دروندپېټې کښېښوو.

يوه خلو بښتني په وطن کي

دويناوو په منع کي دمازيگرلمانځه داداکولو پروخت دغونډې دبرخه والوډ پښت دغونډي مسئولين مجبور کړل چي درياست دودانې بل غټ تالارته دغونډي مېزوچوکۍ اونور لوازم نقل کاندې ددغي غونډي دويناکوونکو ترويناوو وروسته ماهم خبري وکړې او په خبرو

يوه خلو بښتې په وطن کې

کي مي پرنور و موضوع گانو برسېره د افغانستان پرسر نوشت باندي د کندهار درول پراهميت باندي د تاريخي مثالوپه راوړلوسره ورغېدم.

ما خپله وينادمانبام لمانځه د فضا کېد لوله بېري رالنده کړه. د دغي غونډې ټول جريان د کندهار تلويزيون پر پرده باندي په څو ټپاله خپور سو.

يوه خلو بښتني په وطن کي

کندهارته زما د سفر په شپو ورځو کي به حمد الله صحاف زياتره کورته راتلی او کله به زه عینو مېني ته ورتلم اوله نورو دوستانو سره به مي دي هم ليدئ. د اپرېل پر اووه ويشتمه خبرسوی وو، چي زه په عینو مېنه کي دخپل خوريي په کور کي يم. د غرمې په شاوخوا کي ئې ځان راوړس او ه اودیوې پښتنې شاعري شعري مجموعه ئې راته راوړه. داشاعره د زابل ولایت د شاه جوی او سېدونکې ده او حنیفه زاهد نومېږي. مجموعه مي له ځان سره کورته راوړه او خوورځي مي ئې داشعاروله ویلو څخه خوند واخیست. کله چي د سفر په پای کي مخ پرکاناډا اراهي کېدل، دغه مجموعه مي بیرته له یوه یادانست سره صحاف صاحب ته ورو لېږله.

د اپرېل پراته ويشتمه مي د کندهار دیوې محلي راډیوله خبریلانو بناغلو وطنوال اونوري سره اوږده ادبي مرکه وکړه. مرکه وال دهیلمند ولایت څخه راغلي زلمیان ول چي اوس په کندهار کي میشته دي، دارادیو "ورانگه" نومېږي چي د مسټولینوپه گډون ئې د نامه په وینگ کي فشار پر لومړۍ څپه اچوي. د اناسم تلفظ د هغو تلفظي بدعتو په جمله کي راځي چي مائې یادوني پخپلو لیکنو کي کړي دي. د "دنده"، "خواله" اودې ورته نورو کلماتو فشارونه هم زمور ویندویان پر لومړۍ هجا راوړي چي سم وینگ ئې د دوهمي هجا په فشار دی. د مرکې په ترڅ کي مي ددغه ناسم تلفظ یادونه هم ورته وکړه. مگر د اناسم تلفظونه اوس دونه عام سوي دي چي د اصلاح کولو هڅه ئې، بېرېرم چي هیڅ ځای نه نیسي.

تر مرکې وروسته چي کورته د ښار له مرکز څخه دوستان د لیدني کتنې له پاره راتلل، په ښار کي ئې، خصوصاً بیاد عیدگاه دروازي اودولایت دودانۍ په شاوخوا کي ئې دوضعي دناارامۍ خبرونه راوړل. څرخۍ الوتکي زمور د کورو پرسروپه ټیټه ارتفاع گرزېدلې. د ښار له نورو برخو څخه دوستانو تیلیفونونه را کول اوله کوره دنه راوتلو سپارښتنه ئې

يوه خلو بښتي په وطن کي

کوله. ماته راغلو مېلمنو هم مجلس پرنيمگور پرېښاوه او ځانونه ئې تر خپلو کور وپوري ورسول.

وروسته خبر سوم چې دوو تنو ځانمرگودولایت پردفتر برید کړی وو او د برید هدف ئې په سرسره والي وو. دواړه برید کوونکي له منځه وړل سوي ول او مړه جسدونه ئې د شپې په تلوېزیون کي ښکاره کړل. ویل کېدل چې دې دوو تنو په خپلو بوټونو کي توپنچه پټه تېره کړې وه. په پېښه کي دوه پولیس مړه او یو تن زخمي سوی وو. د پېښې په جریان کي ځینو آژانسو خبرونه خپاره کړل چې والي له خپل دفتر څخه په هلیکوپتر کي ایستل سوی وو، خو وروسته دا خبره هم د سرکاري مطبوعاتو له خوار د سوه او هم عیني شاهدانو ناسمه وبلله.

په یوه هیواد کي چې د خلو بښتو مملکتو عسکر د امنیت ساتلو له پاره حاضر سوي وي، د دغه راز پېښو پېښېدل، عامو خلکو ته د تعجب وړ گړزي.

د پېښې په سبانه تا کړي، نه ما. د ښار خلک بیرته خپلو کارونو ته روان ول او د پروډیو پرحادثه باندي هر چا د خپلو شخصي دلچسپو پېښو اوږدې تبصرې کولې، خود ژوند کاروبار د پخوا په شان روان وو او کومه جدي وقفه پکښې راغله.

د دغې پېښې په ماښام یوه محصل د کندهار پوهنتون د ښوونې او روزنې پوهنځي په کلنۍ مشاعره کي د گډون له پاره د ډلبي کارټ کور ته راوړ. پرېبلنلیک باندي د دغه پوهنځي درئیس ښاغلي عبدالرحمن بابي لاسلیک لیدل کېدئ. عبدالرحمن بابي او ما په عالي دارالمعلمین کي یو ځای درس لوستی دئ. دی د شهید عبدالمجید خان بابي مشر ورور او زما له صمیمي دوستانو څخه دئ.

يوه څلو بښتني په وطن کي

په دغه شپه ښاغلي همت صاحب له کابله ټيلفون راوکړ او هيواد ته ئې زماد سفر له بابته خوښي وښووله. په کابل کي مي ورسره دلیدني کتنې نړۍ وعده مي وکړه چي له بده مرغه مي وفا پرونه کړه. ځکه په کابل کي ماصرف دوې شپې تېري کړې او هغه هم دخپلي کورنۍ له غړوسره داسي مصروف وم، چي بل ځای ته مي دتلو مجال ونه موند.

د اپرېل پر نهه ويشتمه د غرمې پردو و بچو پوهنتون ته دمشاعري له پاره په ریکشاکي ولاړم. دوستانو مخکي لاهم راته ويلي ول، چي مشاعري ته دتگ وسيله به راته برابره کړي، خوماته هروخت دخپل اختيارتگ تر تشريفاتي تگونو غوره وي. په ریکشاکي دپخوانۍ عيدگاه مخي ته تېرسوم اودلويي ويالې (ظاهر شاهي کانال) پر شمالي څنډه چي اوس پوخ سرک دئ، ترپوهنتون پوري ولاړم. دپخوانۍ عيدگاه وداني چي داحمد شاهي عصر له يادگارو څخه وه، اوس دمحمود طرزي په نامه يوه لېسه پکښې تاسيس سوې ده. دعيدگاه لويديځ ته دسرک پردواړو غاړو دوکانونه ودان سوي دي.

دپوهنتون په دروازه کي مي هم پيره دارته ځان وروڼه ښود. هغه تر تلابنۍ وروسته راته وويل چي "حاجي صاب، دغه سرک سيده واخله، يو څوک به دمشاعري ځای دروښيي". ترښه اوږده پياده مزله وروسته دښووني اوروزني پوهنځي رياست ته، چي په دوهم پورکي وو، وروختم. دپوهنځي رئيس عبدالرحمن بابي مي له نژدې شلو کالو وروسته وليد. زما په ليدوسره له ځايه اوچت راوړسو اود محبت وصميميت ټينگ روغېر موسره وکړو. ورو ورونوردوستان هم راپيدا سول. دپوهنتون رئيس ښاغلي توتاخېل، مرستيال ئې ښاغلي عبدالنواب بالاكرزي اونور استادان درياست اطاق ته راغلل. ترچايو چنبلو وروسته دمشاعري سالون ته چي دنوي عيدگاه دودانۍ په يوه څنډه کي واقع وو، ولاړو. دغه سالون اصلا دمحصلي نوډوډۍ خوړلو ځای دئ.

يوه خلو بښتي په وطن کي

مشاعري ته د پوهنتون ډېری محصلین راغلي ول او مشاعره د مازيگر تراذانه پورې روانه وه. زه ئې دوه واړه سټېج ته وروبللم او ځينو محصلينو ته ئې سوغاتونه هم زما په لاس ورکړل. تر مشاعري وروسته د پوهنتون رئيس او نورو مقاماتو د پوهنتون د فعاليتو په باب د محصلينو په مخ کي تفصيلات راکول.

د مشاعري په غونډه کي ښاغلي سيد حبيب الله روحاني دخپلو اشعارو دوي چاپي مجموعې راکړې.

زه چي د شپې کورته راغلم، جيبې تيلفون ته مي يوه نامعلوم شخص، چي ځان ئې د پوهنتون محصل راته وښود، تيلفون راوکړ او راته وئې ويل چي موږ محصلين خورا ډېري ستونزي لرو او د مقاماتونې خرگندوني ټولي دمنلونه دي. د پوهنتون د تشنابوناوړه حالت ئې د شکايتو په سرکي راته ووايه. د دغه حالت او بدبويي شاهدزه پخپله هم وم. مسؤلومقاماتوهم دمستلي جدیت مانه او په ټينگه ئې راته وويل چي ددغي معضلي دحل په لارکي ئې هڅي رواني دي.

يوه خلو بښتې په وطن کي

د اپرېل پر دېرشمه (۱۳۹۱ ش کال د ثور يوولسمه) د سهار پراته نيمو بجوله استاد حیات الله رفیقي او د حضرت ولي سره په عينومېنه کي دملاکي په نامه دنوي پوهنتون د پرانيستلو غونډي ته ورغلم. بلنليک ئې تېره ورځ د کندهار پوهنتون درئيس بناغلي طوطاخېل له خوا راسپارل سوی وو. په غونډه کي محمودخان کرزي اونور لويان هم ناست ول. ملاکي پوهنتون يوشخصي پوهنتون دئ او ماوارېدل چي مالي چاري ئې په محمودخان کرزي پوري اړه لري.

د غونډي په پيل کي د دغه پوهنتون ټاکل سوي مشر پخپلو خبرو کي په تکرار سره د اټکي بيان کړ چي دی په ټول کندهار کي وگرزېد، خود دغه پوهنتون د بورډ له پاره ئې يو پوهاند ډاکټر لاهم پيدانکړ. له ناچاري څخه مجبور سوچي د بلي سيمي کوم پوهاند ورته ومومي. دغه مکرره او دردونکې يادونه پر ما باندي لږ څه درنه سوه او خپل شاگرد پوهنوال ډاکټر عبدالواحد وثيق ته مي، چي څنگ ته مي نژدې ناست وو، د زړه له درده، خو ظاهرأ په ټوکوو ويل: "ډاکټر صاحب پر داپوهاندي مو يو څه چټک کار وکړئ او دغه علمي رتبه تر لاسه کړئ، چي له دغه راز پېغور څخه خو خلاص سو!" ده ډاډا کړ چي پر تېسس باندي کار کوي او د دفاع له پاره ئې چمتو کوي. پوهنوال ډاکټر وثيق دلېسې په ټوله دوره کي زما ډېر لائق شاگرد وو.

دغه ټوله ورځ زما په ذهن کي دميرزا عبدالقادر بيدل (۱۲۴۴ - ۱۷۲۰ع) دغه لاندي شعر هيسته و دوري کېدئ:

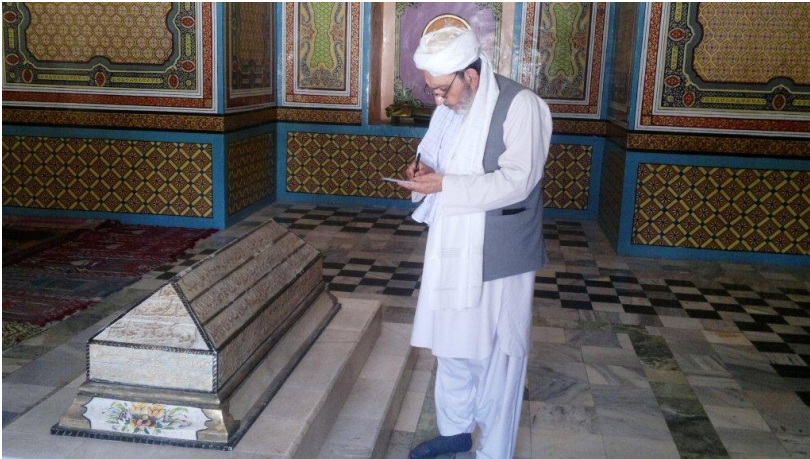
يادآن فرصت که عيش را يگانی داشتيم
سجده ای چو ن آستان، براستانی داشتيم
يادآن سامان جمعيت، که در صحرای شوق
بس که می رفتيم از خود، کاروانی داشتيم
يادآن سرگشتگی، کز بستنش چو ن گردباد

يوه خلو بښتې په وطن کي

درزمین خاکساری، آسمانی داشتیم
گردآسودن ندارد، عرصه جولان هوش
رفت آن کز بیخودی، ضبط عنانی داشتیم
دست ماودامن فرصت، که تیرناز او
در نیستان بود، تا ما استخوانی داشتیم
ذوق وصلی گشت، بـرقِ خرمن آرامها
ورنه مادر خاک نو میدی، جهانی داشتیم
ای برهن، بیخبر از کیش همدردی مباش
پیش ازین ماهم، بت نامـهریانی داشتیم
هر قدر او چهره می افروخت، مامی سوختیم
در خور عرض بهـهار او، خزانی داشتیم
در سـر راه خیالش، از طپیدنهای دل
تا غباری بود، ما بر خـود گمانی داشتیم
دست ما محروم مساند، آخر ز طوف دامنش
خاک نم بـودیم، گرد ناتوانی داشتیم
روز وصلش باید از شرم آب گردیدن که ما
در فراقش زندگی کـردیم و جانی داشتیم
خامشی صد نسخه آهنگ طلب، شیرازه بست
مدعا گـم بود، تا ساز بیانی داشتیم
شوخی رقص سپند، آمـاده خاکستراست
سرمه سایی بود، اگـر ذوق فغانی داشتیم
جرأت پرواز هـرجانیست "بیدل" ورنه ما
در شکست بال، فیض آشـیانی داشتیم

ددغي ورځي دنامېند يو درد مي دراتلونکي وخت داميد په پټۍ باندي
ټکور کړ او يوڅه په آرام سوم.

دهمدي ورځي په غرمه په ماله جات کي بيا يوه واده ته خبر سوي وم.
واده ته تر تگ دمخه د حاجي ميرويس نيکه زيارت ته ولاړم. تر زيارت
کولو وروسته مي د قبر د ډبري ليکنه رانقل کړه.

دميرويس نيکه دزيارت دکتيبي ليکلو پروخت

دغه کتيبه په ۱۳۱۱ ش کال ليکل سوې ده. دکتيبي ليکدودد وزير محمد گل خان مومندله خوا ايجاد سوې رسم الخط دئ، خو په محوري افعالو کي ئې د(ش) پر ځای (س) کار کړې دئ اودا کار پر دې خبره باندي دليل کېدلای سي چي وزير صاحب مرحوم هم په دې برخه کي د(س) او(ش) دواړو کارول صحيح گڼل. دکتيبه چي ځيني توري ئې ماپه اوسني مروج ليکدود را اړولي دي، داسي ده:

" دامرقدد بښاغلي توريالي پښتون اومحرک دآزادۍ دپښتانه مرحوم حاجي ميرويس خان نيکه هوتک دی چه پره دي ئې له خپلي بښادمني مېني په مېرانه وويستل اوپښتانه ئې له استيلاخه دمجاوزينو ازاد کړه اته کاله ئې حکومت وکئ اوپه کال ۱۱۲۷ هق يوزراووه ويشتم قمري کال کي دهجرت وفات سوې دی. پخواهم خورامناسبه لوحه ئې درلود مگر په وخت دتجاوزات داجانبه او جگړو لوحه ئې ورکه سوه. په کال ۱۳۵۱ هق ۱۳۱۱ هـ ش په دريم کال دسلطنت داعليحضرت پښتون محمدنادر شاه په توجه د بښاغلي پښتون محمد گل خان مهمندرئيس تنظيمه دقندهار په يادگار دحميت اولورپو خدمتو ددې ننگيالي پښتون

يوه خلو بښتې په وطن کې

اوبناغلي نيکه اودپاره داحياء د ملي افتخاراتو بيا د امرقندنوی ودان
اوتعمير او احاطه ئې ارت او يوه باغچه ورته سازکړه سوه اودالوحه د
رياست بلديه له خوا وليکل سوه.

دننگ ټوټه به مي هر هې وي
چه پس له مړيني مي پرگوراسې مينه "

په دغه ورځ مي دخرقې مبارکي ترزيارت وروسته دمازيگرلمونځ د
لوی احمدشاه بابا دمقبرې پرتنگاچه اداکړ او دمعاصر افغانستان د
بنسټ ايښوونکي پاک روح ته مي دمغفرت اودزمانې له مصائبو څخه
د افغانستان دنجات له پاره ډېري دوعاوي وکړې.

دلوی احمدشاه بابا مقبره

ترهغه وروسته مي دلوی احمدشاه بابا دمقبرې شاوخوا دځينو
قبروښختي وکتلې ، خو د وخت دتنگوالي له اسيته مي
ددغوښختو درانقلولو کار بل وخت ته پرېښوو.

يوه څلو بښتې په وطن کې

دمی پراوله (۲۰۱۲ع) د شپې له خواد حاجي محمد ولي خان کره په عینو مېنه کې مېلمه وم. ډېر خلک ئې خبر کړي ول. د کندهار د ښوونې او روزنې رئیس ښاغلی صافي صاحب او ملگري ئې هم دعوت کړي ول. د کندهار د ښوونې او روزنې په برخه کې موبنه ډېر بیانونه سره وکړل. په دغه مېلمستیا کې مې ځینې دوستان له ډېرشو کالو وروسته ولیدل.

په داسې ډېر د سوراغراخبار همکار ښاغلي عبدالواسع هڅیال د مرکې له پاره تېلېفون راوکړ. تر یو لږ سرگردانیو وروسته ئې کورته ځان راوړس او مفصله مرکه مې ورسره وکړه. دخپل ژوند پر لور وځوړ او د پښتو ژبې پر لیکدود مو اوږد بحث وکړ. وعده ئې راسره وکړه چې تر خپرېدو دمخه به ئې یو وار زما تر نظر تېروي.

عبدالواسع هڅیال د کندهار د مشهور محلي شاعر ملا عبدالمنان اخوند لمسی دی. زما څخه ئې دخپل مورني نیکه، ملا عبدالمنان اخوند دېوان د چاپ په باب پوښتنه وکړه، ډاډمې ورکړې، چې دهغه دېوان دکار هغه برخه، چې په مائې اړه درلوده، بشپړه سوې ده. دېوان مې تصحیح کړی دی او سريزه مې ورته کښلې ده. نور د چاپ انتظار کارې.

دمی پردریمه (دغوايي ۱۴مه - ۱۳۹۱ش) د کندهار په عالي دارالمعلمین کې مشاعره ترتیب سوې وه. گډون مې پکښې وکړ او لنډه وینامې هم وکړه. په هغې کې مې دخپل تعلیمي جریان په باب، چې دهغه وخت په ده خوجه ښوونځي کې مې کړی وو، ځینې خاطرې بیان کړې. ده خوجه ښوونځي د همدې اوسني عالي دارالمعلمین پر ځای ودان وو. محترم پالوال صاحب مشاعرې ته ناوخته راوړسېد. په دغه مشاعره کې مې خپل همصنفي، فضل محمد خان پسله څلو بښتو کالو ولید. دی اوس په تجربوي ښوونځي کې سرښوونکی دی. د زلمیتوب د

يوه خلو بښتني په وطن کي

وخت عکسونه ئې چې گډموسره اخيستي ول، ورسره راوړي ول. د هغود رابښوولو پروخت ئې د پخوانيو وختوپه ارمان په سترگو کي اوبښکي ودرېدلې.

دمشاعري له نيمايي څخه د عبدالواسع هڅيال په ملگرتيا دروهي ادبي بهر اووه نيزي غونډي ته ورغلم. د بهر غونډي دکارپز بازارپه يوه کورکي کېږي. موږ درسېدلو پروخت د بهر غونډه پيل سوې وه او د يوه زلمي شاعر پر شعر باندې بحثونه روان ول. د دغه شعر د مطلع يونيم بيتي داسي وو: "خاني نه غواړم فقيريم ستاله پاره"

دکره کتنې په پای کي ما اوږده وينا وکړه. د ژبي پر عمومي قوانينو، د واحد ليکدود پراوسني حالت، د ژبي په گرامرکي داوازو پررول، اودا چې گرامر داوازوله مخي جوړېږي نه د ليک له رويه، داچي ليک وروسته دئ اود ژبي قاعدې ترهغه وړاندې جوړي سوي اوبشپړي سوي وي. د دې موضوع له يادولو څخه مي مراد دا وو، ځيني کسان چې دکلماتو د جمع قاعده داوسني ليکدود له مخي دکلماتو د پای د(ه) له رويه ټاکي، تېر وتلي دي اود ژبوله عمومي کلياتو څخه سرغړونه کوي. دغه راز مي د(چې، چي - مې، مي - کې، کي) په برخه کي داوږدې (ياء) د عامېدلو پر تاريخي لرليدرونا و اچوله او هغه مي دهندې اواردو ژبو اغېزه وبلله. په خبرو کي مي د ځوانانو ترمنځ پريووالي اوږديان وکړ، د هغه په ترڅ کي مي هغو شيطاني توښتو ته هم اشاره وکړه چې غواړي پښتانه پخپلو منځو کي سره واچوي اوسره بېل ئې کړي. د وينا په پای کي مي د دوی ځينو پوښتنو ته جوابونه ورکړل او د بهر په بله غونډه کي مي د گډون په وعده رخصت ځني واخيست.

يوه خلو بښتې په وطن کې

د بهر د غوندو دغه تالار د ادبي ستور و په عکسونو بڼکلی کره سوی وو. د علامه رشاد بابا عکس پکښې نه وو. ما پر دغه غفلت باندي اعتراض وکړ او په دې باب مي هيڅ راز پلمه موجه ونه بلله.

د بهر د دغې غونډې د برخه والوله خولومي خوځو واره او ور بدل چي زماله څرگند و نوڅخه ئې ډېر رضائيت درلود.

په دابله پنجشنبه په کورکي په دې نيامت منتظرناست وم، چي له بهر والو څخه به مي يو څوک غونډي ته بوزي، ځکه زه د ښار دنو وکوڅو او ودانيوله اسيته په دغه سيمه کي بلدنه وم چي پخپله ورغلی وای، خو څوک رانغله او په غونډه کي دنه گډون ارمان راسره پاته سو. زماد سفر په پای کي چي بهر وال کورته راغلل، هغوته مي داموضوع بيان کړه او داسي راته ښکاره سوه، چي په دې باب د تفاهم نيمگړتيا اغېزه کړې وه او دوی زماد انتظار له بابته ډېر متاسف سول او عذر ئې وغوښت. گران هڅيال ته دي خدای خيرو وکړي د بهر له غونډي څخه ئې ترغيڼو مېني پوري زه پخپل موټرکي ورسره بوتلم. په دغه شپه د ښاغلي کاکا اسدالله خان کره مېلمه وم. پر نور و مېلمنو سر بېره صحاف صاحب او گران رو هيال هم راغلي ول. د مجلس په جريان کي کاکا اسدالله خان يو شمېر خطي نسخې راښکاره کړلې. په هغو کي د تهذيب الواجبات يوه خطي نسخه هم وه. ماته دانسخه اشنا غونډي و ايسېدل. کاکا راته وويل چي کابل ته يو چاله پېښوره راوړې وه او ده په پيسوځني اخیستې وه. نسخه چي ما وکتله، راته څرگنده سوه چي داهماغه نسخه وه چي د مولوي صالح محمد خان په کتابخانه کي ساتله کېدله او دنسخود مهاجرت په لړکي تر پېښوره او کابله پوري رسېدلې او بېرته خپلي اصلي مېني، کندهار ته راستنه سوې وه. دا خبره مي له حاضر مجلس سره شريکه کړه چي د حاضرينو له خوائې د موافقې اړخ يوڅه کمزوری راته ښکاره سو. وروسته چي مي نسخه پاڼه په پاڼه و اوړوله او اوړوله، د

پوه څلو بښتې په وطن کې

پانوپه منځ کې مي يوليک وموند چې زمادا کا (تره)، حاجی عبدالباقي له خوامولوي صاحب مرحوم ته ليکل سوی وواو دليکلو نېټه ئې، که مي حافظې غلطي نه وي کړې، يوزرودرې سوه اووه ويشت لمریزکال وو. په دغه ليک کې زمورډ کورنۍ دنارينه او بنځمنونو مونه راغلي ول چې دسلام رسولوپه نيامت ليکل سوي ول. ليک مي کاکاته دخپلي خبري داښات په خاطر ورکړ او دساتلو سپارښت مي پرکړ. څوورځي وروسته چې بيادا کا اسدالله کورته ورغلم، ليک ئې رابنکاره کړ چې پريوه بل کاغذباندي ئې دلابنه ساتني په نيامت سرينس کړی وو او د کاغذپرشائې دهغي شپې ټول بيان او دنسخې په باب زما معلومات پخپل خط ليکلي ول.

کا کا اسدالله خان دکندهارپه فرهنگي کسانوکي دقدر ورسړی دی چې د خپلي سرمايې بڼه ډېره برخه ئې دهيواددورکوسو وکتابوپه بيرته موندلوکي لگولې ده اولگوي ئې. دده په لاس موندل سوي ناياب کتاب، دسيدجمال الدين افغان تتمة البيان فی تاريخ افغان پښتو ترجمه ماڅوکاله دمخه چاپ ته تياره کړه اوپه جرمني کې دافغاني کلتوري ټولني له خوا چاپ سوه. دغه کتاب اوس دکلتوري ټولني په موافقه دکندهارداطلاعات وکلتوررياست په همت دوهم وارچاپ سوی دی.

دمېلمستياپه داسبا، دجمعي په ورځ ارغنداوته ولاړم. ټوله ورځ مي په باغ کې له خپلوپخوانيو ملگروسره تېره کړه. توتوسپينه دانه اچولې وه، خودراتک وهلونه وه. دانارو درختي په سروگلانوپتي وې. د ارغنداوننداره ډېره په زړه پوري وه. مازيگررودخانې ته ورشوه سولو. پررودباندي نوي جوړسوي پله ته ولاړو. دخلگودزياتي گڼه گوني له اسيته ډېرپاته نه سولو. دارغنداوپه رودکي دسړکال دبارانوله اسيته بڼه ډېري اوبه بهېدلې او دکال دابادۍ زېری ئې ورکاوه. دکندهارباغ

يوه خلو بښتې په وطن کي

والا په تېرو څو کلونو کي د سرپر سرو چکاليوله اسیتنه ډېر تاواني سوي ول او د دې وچکاليو اغېزو عام اولس ته هم تاوانونه رسولي ول. سړکال بدنه وو. دخلکو امیدونه زیات ول.

پریوقوم چي د جگړو مصیبت نازل سي، پرڅنگ ئې اسمان هم ورسره مرورسي. زموږ د هیواد په جگړو کي رالوی سوي نسل ته دغه ترڅه واقعیتونه څو واړه په اثبات رسېدلي دي. پاک خدای دي د سولي او آرامۍ کلونه یو واړی پر دغه درد پدلي، څو رول سوي او کړېدلي ملت باندې راولي.

د کندهار په اوسنیو تعمیراتي پراختیاوو کي د دغې سیمې د ځینو مشاهیرو قبرونه لاندې سوي دي. ماته د ځینو زلمیوله خوا وویل سوه چي د پیر محمد کاکړ قبر دیوې ودانۍ په منځ کي راغلی دی او گویاله منځه تللویه حال کي دی. دا خبره ماته د زیاتي خواشینۍ اواندېښنې وړوگرځېدله. د دغه قبر او نورو ماته معلومو قبرونو د لیدني کتنې تلابن مي شروع کړ. گران ستارجان مهتابي راته وویل چي د پیر محمد کاکړ قبر پاته دی، خو څرنگه چي څنگ ته ئې یو حمام جوړ سوی دی او د حمام د بدرفت اوبه د قبر پر لور بهېږي، ځکه ئې نو د قبر دله منځه تلوا مکانات برابر کړي دي. د قبر د موقعیت په برخه کي باید ووايم چي د حضرت جې بآباد زیارت ترکوڅي چي پر عمومي جاده باندې لويديځي خواته څوک ولاړسي، یوه کوڅه مخي ته راځي چي عمومي هديرې ته وتلې ده. د پیر محمد کاکړ قبر په دغه کوڅه کي واقع دی.

ستارجان مهتابي ته مي سپارښتنه وکړه چي د دغه قبر عکسونه برابر کړي. په دغه وخت کي زه کاناډا ته راغلم. له دې ځايه مي بيا له گران مهتابي سره د تېلفون له لاري خبري وکړې. هغه ته دي پاک خدای

يوه خلو بښتې په وطن کې

برکتونه ورکړي، دغه عکسونه ئې له ليک سره يوځای راوړلې چې زه ئې ديونليک درنولو ستونکو ته جنساً وړاندي کوم:

Date: Fri, 15 Jun 2012 04:31:36 -0700

Subject:

From: satar.mahtabi@gmail.com

To: mhotak@hotmail.com

سلامونه نيکي هيلي محترم استاده لوي څښتن دي وکړي چه جوړ اوروغ به ياست هغه تصويرونه مي درته وليدل امید سته چه ترلاسه به يې کړي اوبله خبره د پيرمحمد کاکړ قبر په بشپړه توگه له منځه تللي دي که توجه ژر ورته ونسي شايد د قبرنښاني ټولي ورکي سي حال داچه څلور کاله مخکي په ډيرزيار سره موږ د کندهار ټلويزون له لاري ډه ډيرو مشاهيرو چه نومونه يې ورک سوي وه پيدا اوترڅنگ مو ده دوي قبرونه پيدا کړه چه له هغو دجملي څخه يو هم پيرمحمد کاکړ وچه هغه وخت مو عبدالمجيد بابي ته وويل هغه قسم راکړي چه موږ دچاي پيسي هم نه لرو چرته دقبردجوړيدو لپاره يوه کال دمخه مو داموضوع بياراپورته کړه رپورټ موپري جوړ کړپتتياال هم پيسي نه درلودي کندهاروالي او ښاروال ته مو وويل ورسته هغو دغه حمام چه قبرته يې پوره زبان رسولي و بند کړ ښاروال موشهيد سو والي صاحب تر اوسه څه نه دي کړي سلام کرزي، شمس الدين کاکړ، ملامحمد عيس، محمد عمر اوداسي ډيري قبرونه موپيدا کړه په سندرغاړو کښي شامحمد، اغامحمد، ولي محمد، اوډيري داسي نورما دملامحمد عمر اوملامحمد عيس اخند په اړه ډيرڅه واوريدل دتلويزون ليدونکو ته مي ده دوي دشخصيتونودښه پيژندولو لپاره مي ډير معلوماتونه ټول کړل په اړمي مي ډيري ستريايوي تيري کړي يوازي کس زه وم ده دوي دواړو عکسونه مي دښاروالي دلاري دتذکيرودامريت څخه ترلاسه کړه هغه تذکيري چه دوي ته ورکول سوي وي هلته مي ده دوي عکسونه پيدا کړه اوعکاسي مو کړه محترم استاده نور دي وخت نه ځايه کوم پرلوي څښتن دي سپارم هرخدمت ته دي زه دورځي په شپه خوشحاله يم چه وي کړم درته ستا دامر به تمه يم په درنښت

عبدالستار

په لاندي عکس کې دښي لاس قبرچي ددېوال څنگ ته واقع دئ، د پيرمحمد کاکړ قبر دئ.

زه ددې ليکنې له لاري دکندهارله دولتي مقاماتوڅخه په ټينگه غوښتنه کوم چي ددغه قبرغم وڅوري. لږترلږه دي يو کوچنوتې شنخته ورته وليکي اوپرشاوڅواډې يو ه پنجره راوگرځوي.

دخپل تلابن په برخه کې دفاضل کندهاري مولانا حبيب الله اخندزاده (مشهورپه حبو اخند زاده) دقبرپه باب تشویش راولوبد. ځکه دغه قبردپخوانۍ عيدگاه ختيځ ته دسړک پرغاړه واقع وو. ماچي اوس ليدل چي ددغه سړک پر دواړو غاړوباندي دوکانونه ودان سوي دي اووېرېدم چی دغه هديره هم لاندي سوې نه وي. په دې لړکي مي دشهيدعبدالواسع اخندزاده لمسی دمرحوم عبدالباري اخندزاده (واسعي) کشرزوی شاه جان کور ته راوغوښت. ددوی دهدپرې پوښتنه مي ځني وکړه. دخوشالی خبره وه، چي دده له ويناسره سم، دغه هديره په تعميراتي برخه کي نه ده راغلې اوله سړک څخه دختيځ پرلوردمانده پرشرقي څنډه پرته ده. د حبو اخندزاده قبرپه هديره کي

يوه خلو بښتي په وطن کي

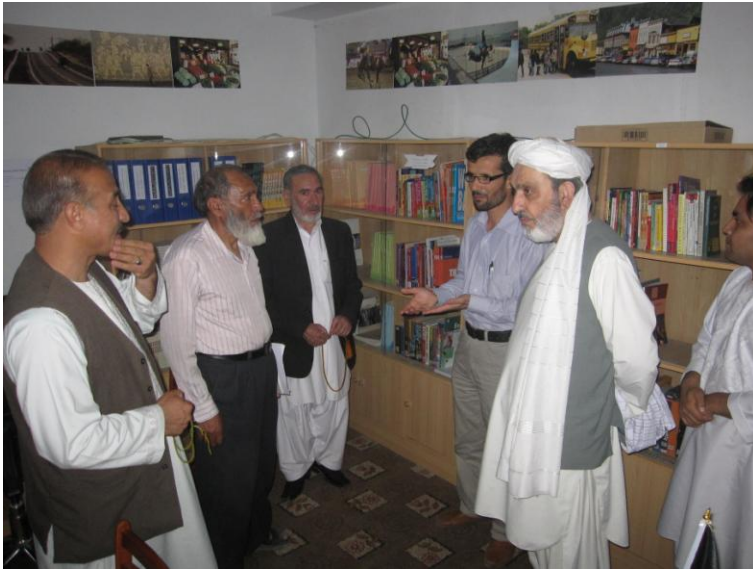
معلوم دئ، لوی قبردئ او توري ډبري پراچول سوي دي. ددغي هديرې لويه نښاني داده چي د مرحوم عبدالباري اخندزاده واسعي قبر شنخته لري او ددې شنختي له رويه د جو اخندزاده صاحب قبر هم له چاخه نه ورکېږي.

هغه وخت چي شهيد عبدالمجيد بابي (۲۰۱۰ ع شهيد) د کندهارد اطلاعات وکلټور رئيس وو، زما خخه وغوښتل سوه چي د کندهارد ځينو هغو علماوو ليست ورته برابر کړم چي قبرونه ئې بايد جوړ او شنختي پرودرول سي. داليسټ ماله کاناډا خخه ورو لېږه او په هغه کي مي د ښار هغه مستحق علماء وروپېژندل چي مقبرې ئې معلومي وې، خويائې له سره شنخته نه درلوده، يائې دوخت په تېرېدوسره مقبرې نرېدل وې اوله سره ئې ودانېدل غوښتل. هغه وخت سرکار ددغه ښک کار له پاره څه بودجه هم تخصيص کړې وه. دهغې پروژې درک بيا معلوم نه سواو دبابي صاحب نوم هم حواښود شهيدانو په ليست کي وکيښ. اوس د کندهار له مسئلولو چارواکو خخه غوښتنه داده چي پردغه خير باقي کار باندي اقدام وکړي او ځانونه ددو عاوو مستحق وگرزوي.

دمی پر پنځمه دماپښين پردرو بجو حضرت ولي خان تيلفون راوکړ او دپوهنتون د بېلابېلو څانگو د کتلوله پاره ئې د کندهار پوهنتون د علمي مرستيال ښاغلي عبدالنواب بالا کززي بلنه راوړسوله. بالا کززي صاحب د کندهار له ځوانو تحصیل یافته وو خخه يوم نور، پروطن مين او پخپل تاريخي رسالت پوه افغان دئ. په خارج کي ئې لوړت حصيلاټ کړي دي او پرانگرېزي ژبه باندي پوره تسلط لري. ددوی کورنۍ په کوچني بالا کززي اوسېدله او اوس ئې هم څوکوره لاهوري اوسي. ددوی اکاډرو اښاد سنا تور صاحب عبدالرزاق خان بالا کززي زما اشناوو.

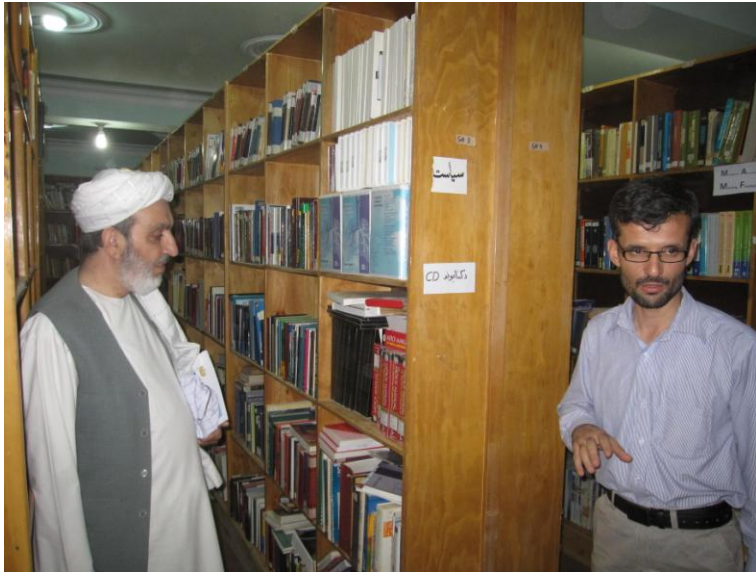

يوه خلو بښتني په وطن کي

دهمدي ورځي دمازيگرپرخلورنيموجوپوهنتون ته ولاړو. دکندهار پوهنتون بېلابېل ډيپارټمنټونه اوپوهنځي مي دنباغلوبالاکرزي، انجنير شيرشاه رشاد، عبدالرحمن بابي، حیات الله رفيقي، حضرت ولي او نورواستادانوپه ملگرتياوکتل. دپښتوڅانگي دوهم ټولگي موهم وکوت اوله محصلينو سره موله نژدې خبري وکړې. دپوهنتون کتابتون، دعلمي شوراتالار، دکمپيوټرڅونه اونورې ديا دوني وړول. دغه رازټي دافغانستان په سطحه کي دلومړي ځل له پاره دکارموندلو څانگه (Career Centre) فعاله کړې وه. په دغه څانگه کي ټي له محصلينو سره دکارموندلو اوريزومي (resumee) کښلوپه برخه کي مرسته کوله.

يوه خلو بښتي په وطن کي

ښاغلی عبدالنواب بالا کرزی او هوتک
د کندهار پوهنتون کتابتون

بالا کرزي صاحب پر نوي جوړېدونکي لابراتوار باندي د نامه اېښوولو په باب مشوره و غوښتله. ما دارو ا بناد محمد صادق خان نوم ورته پېشنهاد کړ. صادق خان مرحوم د کندهار له ډېرو موفقو او لايقو ښوونکو څخه وو او په دغه ولايت کي ئې د لابراتوار د بنسټ اېښوونکي وياړ درلود. داستاد محمد صادق خان شهيد دغه لاندي عکس زما سره ووچي په ۱۳۳۸ش کال اخیست سوی دی.

يوه څلو بښتې په وطن کي

له کيڼې لوري:

استاد مولانا محمد اکرم خان، استاد محمد صادق خان، ...

ددغي کتنې په جريان کي مود علامه رشاد بآباد مقبرې زيارت هم وکړ. ددغه زيارت په محوطه کي اوس داستاد نوميايي، عبدالهادي ريشا، عبدالهادي هاند، محمد ناصر نصرت، عبدالمجيد بابي او غلام حيدر حميدي (بناروال) قبرونه سته چي زياتره ئې په پاخه ډول جوړسوي او شنختي پردرول سوي دي.

دکتنې په پای کي مي په مخصوص کتاب کي، په داسي حال کي چي برق نه وو او د بڼا غلوسيد احمد قانع او حضرت ولي دلایي تيلفونو د څراغوروناته لاسليک وکړ او دغه څلوريځه، چي په هغه گړي مي جوړه کړه، ورته وليکله:

ودانوي چي پوهنتونونه
راته روزي چي زلمي کدرونه
دمچېدودي، دافتخاردي
دغه لاسونه، دغه مغزونه

يوه خلو بښتې په وطن کي

له ښي خوا: ښاغلي عبدالرحمن بابي، ښاغلي بالاكرزي او هوتک

دکندهار برېښناپه اوسني وخت کي ددغه ولايت جدي موضوع ده او د ښار او سپدونکي د څو کلونو راهيسي د کجکي برېښناپه اميدمنتظر پاته سوي دي. دښار له خلکو څخه مي اورېدل چي د کجکي برېښنا په راوستلو کي عمدي ناغېرې کېږي او امنيتي مسايل ئې هسي پلمه گرزولې ده. دښار او سپدونکو د برېښنا رياست درئيس ښاغلي انجنير فضل احمد خان پروتندوستی او پاکنفسی باندي بشپړ اعتماد درلود او ويل ئې چي دغه شخص په بېلابېلو نظامونو کي دکار په ډېرو سختو شرايطو کي خپله وظيفه په پوره ايمانداري سره سرته رسولې ده خودا چي "له يوه لاسه ټک نه خپږي" او دکابل مقامات هم له کندهار سره د مور او ميرې چلند کوي، ځکه نو دښار خلک د برق له ستونزو سره مخامخ دي. دښار په زياترو کورو کي خلکو جنرېټرونه او د(مولد) په نامه يو راز بيټري اېښي وي چي د تنوير له پاره ئې کارځني اخيست.

يوه خلو بښتې په وطن کي

انجنير فضل احمد خان په کابل او کندهار کي د خولسيزو راهيسي د برېښنا رياست درئيس په توگه کار کړی دی او اوس په دې نژدو ورځو کي تقاعدته سوق سوی وو.

ماچي به د برېښنا په برخه کي د خلکو شکايتونه اورېدل، داسي فکريه مي کاوه چي زه د پنځوسو کالو پخوا کندهار کي اوسم. هغه وخت به هم له برق څخه شکايت تر بل هر څه ډېروو. د کندهار يو محلي شاعر ارواښاد محمد صديق ادبيار خو پر برق باندي يو شعر جوړ کړی وو، چي ښه ډېر کلونه د خلکو په خولو کي وو.

دمي پر شپږمه د کندهار ادبي انجمن يو شمېر غړي کورته راغلل او د "غاتول" په نامه ئې دخپلي دوې مياشتني خپروني څوگڼې چي په يوه مجلد کي ئې گڼلې او زمانامه ته ئې اهداء کړي وې، را کړې. پر ورځنيو ادبي موضوعاتو او ژبنيو ستونزو مو اوږدې خبري سره وکړې. ددغي خپروني گڼې او زمانورکتا بونه مي د پوستې له لاري کاناډا ته راولېږل. دهغو درار سپدل تر وخته پوري ددغي خپروني په باب دويلو څه نه لرم. په دغو شپوکي د کندهار هو او ورو ورو گرمېدل. دورې وبادونه هم زيات ول. خلکو ويل چي دادتو د پخېدو گرمي ده او هر کال په دغو ورځو کي زياته گرمي وه. زه چي دمهاجرت په پيل کي په کراچي (سندھ) کي اوسېدل، هورې به ئې ددغو ورځو گرمي د آم (Mango) د پخېدلو گرمي بلله.

دمي پراوومه، يعني کندهار ته زما تر راتگ نهه ويشت ورځي وروسته مي ايله دونه موقع پيدا کړه چي دخپل اعتياد په حکم پر کتاب پلورنځيو باندي وگرزم. په سهار کي مي دارگ کتاب پلورونکو او په سردار مدد خان چوک کي مي افغان کتاب پلورنځي ته سرورښکاره کړ او دخپلي خوښي څو کتابه مي رانيول. تر هغه وروسته مي په صرافي

يوه خلو بښتې په وطن کې

مارکيټ کې د حاجي ظاهر جان تجارتخاني ته سرورايسته کې. دمېلمستيا عکسونه اوسي ډي گاني ئې راکړې. په دغه مارکيټ کې مي په تصادفي توگه خپل هم صنفی اغامحمد خان وليد. دی دهغه وخت د پوليسواکادېمي لوستې ده او د پوليسوافسروو. اوس تقاعد دی. د تېرو وختو په ياد موبنه او د مجلس وکړې.

د صرافي مارکيټ د سردار مدد خان چوک جنوب ته پخواني توپخاني چوک ته نژدې واقع دی. د مارکيټ د ښار د اسعارو ستر مرکز دی. په افغانستان کې تر اوسه لاهم لويې تجارتي راکړې ورکړې په ډالريا کلداره سرته رسېږي. پخوا ورځنۍ سوداوي هم په ډالري کېدلې. خواوس په ورځنيو پولې راکړو ورکړو کې د افغانۍ رواج زيات سوی وو. په دې برخه کې يو کيسه په دې ارزي چې وئې ليکم:

کورته په ريکشا کې روان وم او ريکشاوان ته مي د افغانۍ دنه لرلوله اسيته د سلو کلدارونوټ ورکړ. په لږڅه در د سره ئې مخ راواړاوه اوراته وئې ويل: "چې تاسي هم کلداري راکړئ، نوله نورو خلکو څه گيله ده". ما په يوڅه خجالت آمېزه توگه ورته وويل: "وروره! باور وکړه چې دم درحاله افغانۍ راسره نه وي". غوښتل مي چې ورته ووايم چې زه له خارجې راغلی يم او داکلداري له پخواني سفر څخه راسره پاته وي او غوښتل مي چې له ځانه ئې ليري کړم. ده لکه زما دمغز خبره چې ئې اورېدلې وي، راته وويل: "درپوهېږم چې له هاخوا راغلی يې، خوموږ ته دا ټولې سرگردانۍ له دغو کلدارو او کلدار خېلو څخه راپېښې دي". ما بيا په عذرو ورته وويل چې زما سره اوس نوري پيسې نسته، کورته چې له خيره سره ورسېدو، افغانۍ به درکړم. سړي په خندا راته وويل: "تاسي خوبه پر موږ دمېلمستيا حق لرئ، زما پيسې دي په مېلمستيا کې درپاته وي، خو کلداري دي نه کوم". سړي زما له فوق العاده زيات ټينگار سره سره يوه حبه هم راڅخه وانخيستله او وريائې تر کوره پوري

يوه خلو بښتي په وطن کي

ورسولم او په مينه ئې خدای په امانې راڅخه واخيستله. ماله خان سره خپل يو بښت تکرار کړ:

له دې بښاره نظر مه اړوئ خلکو
پکښې اوسي اوس لاهم خونازولي

په دغه شپه د حضرت ولي خان کره مېلمه وم. مېلمستيا ته د پوهنتون پرمرستيال بناغلي بالا کرزي صاحب برسېره نور استادان هم دعوت سوي ول. د پوهنتون د انجنيرۍ پوهنځي استادان جنير احمد شاه هم راغلي وو. دی په مشرقي لېسه کي زما شاگرد وو. تر اندازې زيات احترام ئې راته څرگند کړ. انجنير احمد شاه، چي له نامه سره اخذزاده ليکي، د کندهار د يوه درانه علمي شخصيت مرحوم قاضي عبدالعلي اخذزاده کړوسى دى. د دوى کورنۍ د کندهار په بڼکا پردروازه کي ميشته وه. دی د کابل پوليتخنيک انستيتوت څخه په ۱۳۶۱ش کال

د دسترخوان په مخامخ سرکي د کين لوري اول تن چي توره لنگۍ ئې تړلې ده، انجنير احمد شاه دى.

يوه خلو بښتې په وطن کې

فارغ سوی دی. له ۱۳۷۹ش کال څخه بیاترنه پوري دکندهار پوهنتون په انجنیري پوهنځي کې داستاد په توگه دنده لري او د تخنیکي رسم مضمون تدریسوي. په خپله رشته کې تالیفات هم لري چې یو دوه ټوکه ئې ماته هم راکړل.

دمی پراتمه مي دکندهار له "هیواد" تلوېزيون سره ادبي مرکه وکړه چې دمي پرلسمه د شپې پر لسو بجو ئې له تلوېزيون څخه خپره کړه. تر مرکې وروسته مي ددغه تلوېزيون له مسئول بناغلي ناصر هوتکي سره دده دکار په دفتر کې وکتل. دی دکابل دی او منور دانشمند سپری دی. پرمېزباندي زماد کتاب "پرمعیاري ژبه دمعیاريه ژبه یوه څېړنه" لومړی چاپ ورته پروت وو. په خورا علاقمندي سره ئې دهغه پرمطالوبو باندي تبصرې وکړې او ماته څرگنده سوه چې د ژبې د سوچه کولو په باب مونږیات ډېرسره ورته ول. ده په دري ژبه کې هم ددغه رازبې سروبنکره لاسوهنو څخه شکایت درلود او درهنورد زریاب پرنیولوگیزمونو باندي ئې سخت انتقادونه کول. دی له دې بابته ډېر متاثر وو چې هغه پخوانی خوره دري ژبه اوس د ځینو بې مسئولیتو قرباني سوې او دمسخ کېدلو پر خواروانه ده. ناصر هوتکي د هیواد تلوېزيون د مشر په توگه درې میاشتي مخکې ټاکل سوی وو. زما سره ئې فوق العاده محترمانه وضع وکړه چې ددغي لیکنې له لاري کورودانی ورته وایم.

هیواد تلوېزيون شخصي تلوېزيون دی او په قیوم خان کرزي اړه لري مرکز ئې په عینو مېنه کې دی.

زما مرکه ددغه تلوېزيون له لاري خوشېې نشر سوه.

يوه خلو بښتي په وطن کي

دمی پراتمه ماښام مي دافغان تورک لېسې له تورکي مدير او يوه استاد سره دانجنير عبدالهادي په کورکي وکتل. ددغی لیسې مدير يو ځوان تورکی وو او په روانه فارسي ئې خبري کولې. افغان تورک لېسه د کندهار له ډېرو ښوولېسو څخه ده او زده کوونکي ئې دافغانستان او منطقي په سطحه کي ښه ځلېدلي دي. زما د لېسې دوخت استادان ښاغلی نورالحق خان او ښاغلی غلام محمد خان ددغی لېسې په پرمختگ کي ښه پوره ونډه لري. استاد حاجي نورالحق خان او استاد غلام محمد خان اوس هم په کندهارکي اوسي او مائې پخپل دغه سفرکي له بده مرغه دملاقات نېکمرغي ونه موندله. پاک خدای دې ژوندی لري. دکندهار دمعارف له ډېرو لویو مخکښو استادانو څخه دي. په ډېرو سختو شرایطو کي ئې ددغه ښار د بچیانو په روزنه کي دتندی خولې تويي کړي دي.

تل تر تله په ښه نوم پايي ښاغلي.

دمی پر لسمه مازيگر دمستقبل کلتوري مرکز ته ورغلم. کتابتون مې وکوت. مسئولينو ئې راته وويل چي په دغه مرکزکي زده کوونکو ته مذهبي او عصري تعاليم ورکول کيږي.

ددغه مرکز دودانۍ په يوه برخه کي ئې يوه ډېره شاعرانه باغچه جوړه کړې وه. په باغچه کي رنگارنگ گلانو او په قفسو کي دساتل سوو مرغانو رېزونو دباغچې ښکلا څو چنده زیاته کړې وه. تر ناوخته ماښام پوري مو پر هغه کوچنوتې تخت باندي، چي دباغچې په يوه کوچ کي جوړ کړی وو، دگلانو له وړم اودمستقبل کلتوري مرکز دمستول له جالبو کيسو څخه ښه پوره خوند واخيست.

يوه څلو بښتې په وطن کې

دمی پردوولسمه بیاناروغه سوم اوداوارخبره انټي بیوتیک ته ورسېده. سره تبه راپوري وه. دمی پردیارلسمه په کندهارپوهنتون کې د انجنیرشېرشاه رشادپه نوبت یوه غونډه جوړه سوې وه اومادناړوغی له اسیته پکښې برخه وانه خيستلای سوه. دخلیل جان سروري پرلاس مې خپل عذروولېږه. انجنیرصاحب شېرشاه سمدلاسه ټیلفون راوکړاوددواوډاکټیرالېرلومسئله ئې راته وویل. مامنه ځني وکړه ځکه دوارارسېدلې وه. خلیل جان په دغه ورځ دمرحوم مولاناابوالوفاء صاحب هغه لیک کورته راوړی وو، چې یو وخت ئې له دکن حیدرآباد څخه ارواښادعلامه رشادته رالېرلی وو. ددغه لیک متن ئې تایپ کړی وو اوماورسره له اصل مکتوب سره مقابله کړ. دځینوځایوپه لوستلو کې ئې چې مشکلات درلودل، هغه مې ورته حل کړل. دلیک دمقابلې په وخت کې څوپلاخلیل جان زماناروغ حالت په کتلوسره راڅخه وغوښتل چې داکاربه بل وخت ته پرېږدو. خوماته دابوالوفاءصاحب مکتوب ډېرپه زړه پوري وواوسباته مې پرېښوولای نسوای. په مکتوب کې دافغانستان دهغوپښتنوعلماووپه باب معلومات ورکړه سوي ول، چې په هندوستان کې ئې دتدریس چاري مخ ته بېولې وې.

کندهارته دراتگ په لومړیوورځوکې گران پتیال دطلوع افغان اخباردنوي یمې (یونوي یمې)کالیزی اودپښتواوفارسي دپوان لرونکي کندهاري شاعراسلم لون دسیمینارونویادونه راته وکړه اوزیاته کړه چې په کابل کې ئې له بناغلي هیوادممل صاحب سره په دې باب خبري کړي وې. دده له خولې چې هیوادممل صاحب له دې اسیته خوښي ښوولې وه چې په دغوسیمیناروکې به زه (هوټک) هم برخه واخلم. دسیمیناروورځي ئې دثوردمیاشتي ۲۵ - ۲۲ ورځي ټاکلي وې. ماهم دخپل سفرپروگرام له همدې نېتوسره عیارکړاودثورپر۲۷ مه مې کابل ته ټکټ واخیست. دثورپر۲۴مه دشپې ډاکټرتوریالی ویساتیلفون راوکړچې سیمینارونه دثور۲۷ مې او۲۸ مې ته وځنډېدل.

يوه څلو بښتې په وطن کې

د سيمينارو د څنډو په خبره زه په دغه ورځ دنوروکسانوله خولې هم غوړېدلې وم اوراته ويل سوي ول چې له کابل څخه سيمينارته راتلونکو کسانوته نورمهم کارونه پېښ سوي دي اوسمينارونه بايد ورته معطله سي. ماچي يوه مياشت وړاندي له کندهار څخه کابل ته، له هغه ځايه دوبي ته، له دوبي څخه لندن ته او بيا ورپسې کاناډا ته د سفرتول پروگرام د همدې سيمينارونوله لومړنيونېتوسره عيار کړې وو، راته مشکله سوه چې په دغو سيمينارو کې برخه واخلم. که څه هم دواړو ته مي لږوډېره تيارې هم نيولې وه. بناغلي ويساته مي خپل د سفر عذرو وايه او دهغوی له بيا بيا ټينگار سره سره مي له بده مرغه ونه کولای سول چې ورته معطله سم. هغوی ته مي وويل چې افغانستان د ناڅاپي حوادثو د پېښېدو ملک دی او دا څوک تضمینولای سي چې مقاماتو ته دي کوم بل مهم کار پېښ نه سي اوسمينارونه دي بيا يو څو ورځي ورته وځنډېږي! ماته پخوا لاهم ځينو کندهاريو فرهنگيانو شکايت کړې وو، چې د کابل مقامات بس څو محدودې ورځي مخکي حال راوکړي، چې پرې لانی. موضوع سيمينار دی، ځانونه ورته آماده کړئ، موږ هم درروان يو. سيمينارته ابللا څه خاوري ايرې برابري سي او د کابل مېلمنوته هم ورځ دوي د تفریح زمينه مهيا سي. ماته د دغه راز خبرو او وړېدل د خواشینی وړ دي. په دغه ورځ مي ارواښاد سردار داود خان شهيد ته د زړه له کومي فردوس جنت ته د داخلېدلو د وعاکړه چې دده په وخت کې افغانستان د داسي شاندارو علمي سيمينارونو شاهد وو، چې بيا به ئې ساری گوره په کومو پېړيو کې تکرار سي. سمدلاسه مي په دغو سيمينارو کې خپل نه گډون د نصیب پرغاړه ورواچاوه او دا خود ذهني آرامش له پاره خوراښه وسيله هم ده.

دمی له څورلسمې څخه مي کاناډا ته دبیرته تگ تيارې پيل اوله دوستانوسره مي دخدای په امانی. په نیامت تېلفونونه شروع کړل. په

يوه خلو بښتې په وطن کې

دغه ورځ ښاغلي فریدمیوندي تېلفون راوکړ چې دمی پر ۱۲مه دچارښې په ورځ دکابل له لاري دوی اویا امریکاته روان دی. کابل ته زما دتگ ورځ هم همدغه ورځ وه اودسفرالوتکه موهم یوه وه. په کندهار هوایي ډگرکی مودلیدلو وعده سره وکړه. په دغه ورځ ښاغلي عبدالعلي رسولزاده له سویدن څخه دایمیل له لاري دمیرزاحنان بارکزي په یوه بیت کی دسېلابونودې نظمې په باب پوښتنه طرحه کړې وه چې جواب می ئې په همدغه ورځ ورولېږه.

په همدغه نېټه دښپې له خوانښاغلی صحاف، ښاغلی نجیب الله هوتکي اودروهي ادبي بهیرڅونورغري کورته راغلل. دبهیرپه غږوکی درحمت الله رحمت په نامه یوځوان شاعرهم وو. رحمت الله خپل خوشعري داستانونه راته واوړول چې دښاغلي جهاني په تقلیدئې دپندوعبرت پخوانۍ کیسې په نظم ویلي وې. گران رحمت ښه استعدادلري. دمالجات په ریگي کلاچه کې اوسي اوژبه ئې سوچه کلیوالۍ پښتوده. خوراشاذاونادرلغات ئې په شعرکي راوړي ول. په دغه شپه صحاف صاحب د عبدالرحیم هوتک ددېوان دیوې خطي نسخې بشپړه کاپي هم راکړه.

دمي پرشپا پرسمه دسهارپرڅه کم نهوېجومې دکندهار هوایي ډگرڅخه په کام ایرالوتکه کې مخ پرکابل سفریل کړ. په الوتکه فریدجان میوندي هم راسره وو. څه کم لس بجې وې چې کابل ته ورسېدو. دکابل په هوایي ډگرکي بکسونوته ډېروځنډېدو. که دفریدجان میوندي خوږې کیسې اودپخوانیو سرگذشتونویان نه وای، دغه وخت به پرموږدوارپو باندي ډېرغمېدلی وای. له زیات وکم دوو ساعتو انتظار وروسته راته وویل سول چې زموږ بکسونه ئې له کندهارڅخه را اخیستي نه ول. علت ئې هم داراته ووايه چې دالوتکي وزن په زیاتېدئ؟! راته وویل سول چې سېاسهارراسی، بکسونه به موله

يوه خلو بښتې په وطن کي

کندهاره په بله الوتکه کي رارسېدلې وي؟ په زړه کي مي وويل چي دا خبري نوزمورپه ملک سته، ډېرچورت به نه خرابوو. ښه دئ چي په همدانن ورځ مي ددوبې دتگ پلان نه ووجورکړئ. له ميدانه راووتلو.زه دخپلي خورځي له زوی احسان الله جان بري سره کورته روان سوم او فریدمیوندي ته رحيم الله هیلمندي راوتلی وو.

احسان الله جان بری خورالایق زلمی دئ. دطب تحصیلات کوي او پخپل انستیتوت کي عمومي اول نمره دئ.

په کابل کي مي دوې شپې تېري کړې. ټول وخت مي دخپلي کورنۍ له غروسره لیدنوکتوته ورايستلی وو. ځایونه ليري ول، یو کورپه کلوله پشته کي، بل په خیرخانه کي، بل په کلاچه کي، دانوته سره رسوه. په دغه ترڅ کي یوڅه وخت دکابل ښارنوته هم وروایست اودمرغ فروشی کوڅي ته ولاړم. دعلامه حبيبي کتاب پلورنځي ته مي هم سرورښکاره کړ. حاجي احمدپه دوکان کي نه وو. په دوکان کي ناست زلمي راته وويل چي کومي فاتحې ته تللی وو. دباران په شرپ کي مي دکلوله پشته په نیامت په چارراهي صدارت کي یوبشپړساعت دسرک پرغاړه تېرکړ. داوول ټکسي والاکراهیه یوڅه زیاته راته وایسېدل. دسفرپه وروستيو شپو کي خودمسافرچیب خالي سوی وي او بې ځایه سرانبتوب شروکړي. ماهم له ټکسي والاسره چنې پیل کړې. هغه لکه چي دونه وخت نه درلودپه منډه راڅخه تېرسو. بیامي نو چي هرڅه وکړه ، شل مي نه کړه او په هغه نونسو پسي مي ارمان کاوه. هرټکسي ته چي به مي لاس پورته کړ، یابه ئې نته وکړه او هیڅ به ئې ونه دراوه، یابه ئې ويل چي زماداستوگني سيمي ته نه ځي. په دې کي یوساعت ووت. آخر مي له ځان سره ری وواهه چي هلکه! شپه دي لکه چي دلې تېره کړه، پلار د خو غرانوگودوم، هسي ئې ورکوه، لږوډېرته ئې مه گوره، ځان ترکوره پوري رسوه. خوبالاخره یوټکسي راته ودرېداوزه هم دپیسوله

پوه خلو بښتې په وطن کې

پوښتلو پرته دشاچوکۍ ته ورپورته سوم اوورته ومي ويل: " کلوله پشته ميرم، بيادر". کور ته مي دتگ په لارکي پرخپل غيرمترقبه سرابنتوب باندي په زړه کي په کت کت خندل. کله کله خو به ټکسي وان لاهم پخپل ذهني مصروفيت راڅخه پوه سواو دموتړپه هنداره کي به ئې دسترگوتربغلو راته کتل. هر مروه به ئې په زړه کي دپوښتنه ورگړېدل چي ددې سپرې ولي له خپل ځان سره دونه سات تېردئ!

پرلارچي مي دکابل کوڅواو جادوته کتل، نووودانيوته مي کتل، راز راز خلکوته مي کتل، راته څرگنده سوه چي نه کابل هغه کابل وو، چي ماليدلی وو او نه کابليان هغه کابليان ول چي ما پېژندلي ول.

د می پر ۱۷مه کي بکس له کام ایردفترڅخه (کابل هوايي ډگر)څخه راوړ. دسباله پاره مي مخ پرکاناډا دسفرترتيبات ونيول.

کندهارته مي روهيال ته مي تيليفون وکړاو دټاکل سوي سيمينار پوښتنه مي ځني وکړه. راته وويل چي له کابله څخه استاد شپون صاحب، هيوادمل صاحب، دکتورلطيف بهاندصاحب، پوهاند باوري صاحب، انځورصاحب اولېوال صاحب اوڅونورکسان راغلي ول. داسلم لوني سيمينار تېرسواوسباد طلوع افغان سيميناردئ. ددغو دوستانود نه ليدوارمان مي پرزړه پاته سو. دغسي موقعگاني کله کله پېښېږي. خوځان راته مقصرځکه نه ښکارېدئ چي دسيمينارو ځنډ د دوی له خوا پېښ سو.

دجمعي په ورځ (۱۸ می ۲۰۱۲ع) دکابل له هوايي ډگرڅخه دمانام پرشپږبجې وپنځوس دقيقې مخ پردوبۍ دصافي ايرلاين په الوتکه کي والوتواو ددوبۍ پروخت دماخستن پرته نيمي بجې ددوبۍ نړۍ وال هوايي ډگرته ورسېدو. صافي ايرلاين دافغانستان په هوايي شرکتوکي

يوه څلو بښتې په وطن کې

نسبتاً بڼه شرکت دئ. الوتکې ئې بدي نه دي اوسرویس ئې هم بڼه وو، په نس ئې بڼه ماړه کړو. په هوایي ډگر کې مې د سباله پاره د الاماره هوایي شرکت بورډینګ پاس واخیست اود شپې تېرله پاره د همدغه میدان په (Dubai International Hotel) کې د شپې تېرله پاره کوټه ونيوله. د اهوټل ډېر لوکس خو بیخي گران هوټل وو. دیوې رسالې د چاپ پیسې راڅخه واخیستلې. خو مابله چاره نه درلوده. درویشته ساعته انتظار په بل ډول نسي تېرېدلای. په هوټل کې د اړتیا ټول وسایل، تلویزیون، انټرنیټ، دمختصري ناشتاله پاره داوبو ایشولولونې، راز راز قهوي گاني، د یاد اښت اخیستلو اوڅه لیکلوله پاره مېزو چوکۍ او د لیک لېرلوله پاره هر راز قرطاسیه اونودامکانات موجودول. شپه مې بڼه په استراحت تېره کړه. سباته د ناشتاله پاره لاندي منزل ته کښته سوم او ترچای چښلو وروسته بیرته اطاق ته راوختم. په اطاق کې مې د خپل څلو بښت ورځني سفر خاتمه په دې ډول وکښله:

د کندهار ښار په تعمیراتي لحاظ پراخ سوی دئ، نفوس ئې څو چنده ډېر سوی دئ، د ښار د شاوخوا اولسوالیو او د گاونډیو ولایتو خلک ښار ته راکوچېدلي دي. ځیني ئې د امنیتي ملحوظاتوله اسیتته اوځیني ئې بیا په ښار کې د کار کولوله خاطره راکډه سوي دي. په ښار کې ترافیکي ازدحام تراندازې زیات دئ. د ښار اجتماعي، اقتصادي او کلتوري ترکیب پر دابله رااوښتی دئ. داسي نوي خانان، نوي مخور، نوي سوداگر، نوي متنفدین، نوي معتبرین منځ ته راغلي دي چي څو کاله پخوا نه دوی چاپېژندل، نه ئې کورنۍ په ښار کې مشهورې وې. د پخوانیو پېژندل سوو مخورو او سوداگر کورنیو څخه وډېر محدود کسان اوس په ښار کې پاته دي. زیاتره ئې بیا په گاونډیو هیوادو پاکستان یا ایران کې اویاهم په اروپا و امریکا کې اوسي. مشران ئې وفات سوي دي او کشرانو ئې دهماغو هیوادو خوی وبوی اخیستی دئ. داد

يوه خلو بښتې په وطن کي

خواشيني. خبري دي خو واقعيتونه دي. د هيواد د کونډو وورنډو په پيسو روزل سوي کسان تروطن دباندي پاته سوي دي، ياپاته کېدلوته اړسوي دي. دغه راز خبري نوري هم د کښلوسته خوبېرېم چې دلوستلو به نه وي.

دخپلي سفرنامې په پای کي پرځان لازمه بولم چې ووايم زه د ټولو هغو بناغلو د احسانونو او قدر دانيو مرهون يم چې مائې په وطن کي دمجلس اوليدنو کتنو وياړموندلی دئ. ټول دي دپاک خدای په نازولو کي وشمېرل سي.

*****

ټاکل سوې وه چې له دوبي څخه به ما پښين مخ پرلندن رهي کېږو، خوالوتکي څه عوارض پيدا کړل او مازيگر قضاله دوبي څخه راوالتو. لندن ته پر سيمه ييزوخت د شپې پريوولس نيمي بجې راوړسېدو او په داسې مې مخ پر ټورنټو ونيو او د سهار پر لس بجې مع الخير راوړسېدم.

تر دې اوږده سفر وروسته مي بيرته خپل يکنواخته ژوند شروع سو.

دکندهار خلکو به پخوا يو وراشه درلوده چې "خواره بازاري، هغه ته هغه خواري" بيرته دخپل کور په زېرخانه کي چې اوس ئې مورمه اجرا هم بېسمت بولو، دخپل کارمېزته کښېنستم، قلم ته مي رنگ واچاوه او

يوه خلو بښتې په وطن کې

زماډ کارمېز (د جون شلمه ۲۰۱۲ع)

کتابونه مي پرځان را وگرزول. دوه درې دېوانونه مي له ځان سره راوړي دي، هغه بايد ترتيب او تحشيه کړم، د پښتو متون سمېدل غواړي دوهم ټوک له پاره مي ښه پوره يادښتونه اخيستي دي، د اهم پخېدل غواړي او ددې پرڅنگ خپلي انبوهۍ هم راته پرته دي چې که د ژوند پرمېنه وم، کلونه کلونه مي مصروف ساتلای سي. مېرمني ته مي وويل چې د ژوند اختيار خو زموږ په واک کې نه دئ مگر که غواړې چې د مرحوم ملا عرب اخند خبره "په عالم کې داسبابو" زما ژوند نور هم څو کلونه اوږد کړې، دخپل ورځني خرڅ خرڅه هره ورځ ځوايکۍ سپمويه اوماته ئې وطن د سفر د ټکټ اخيستلو له پاره راساته. راته وپويل: "دورې دي لکه چې خورا ډېرسات تېرسوی دئ!"

(پای)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**